

Rapport 2017

Tilskuddsmidler tildelt Norad under Utenriksdepartementets ansvarsområde

Rapporten inngår som vedlegg til Norads årsrapport 2017, oversendt Utenriksdepartementet og Klima- og miljødepartementet 15. mars 2018.

Innholdsfortegnelse

Innledning.....	2
Kap. 150 Bistand til Afrika	7
Kap. 151 Bistand til Asia	9
Kap. 160 Støtte til sivilt samfunn og demokratiutvikling	10
Kap. 161 Næringsutvikling.....	16
Kap. 162 Overgangsbistand.....	18
Kap. 163 Nødhjelp, humanitær bistand og menneskerettigheter	18
Kap. 164 Fred, forsoning og demokrati.....	19
Kap. 165 Forskning, kompetanseheving og evaluering.....	20
Kap. 166 Klima, miljø og fornybar energi.....	25
Kap. 168 Kvinners rettigheter og likestilling.....	33
Kap. 169 Global helse og utdanning.....	34
Kap. 170 FN-organisasjoner	47

30. april 2018

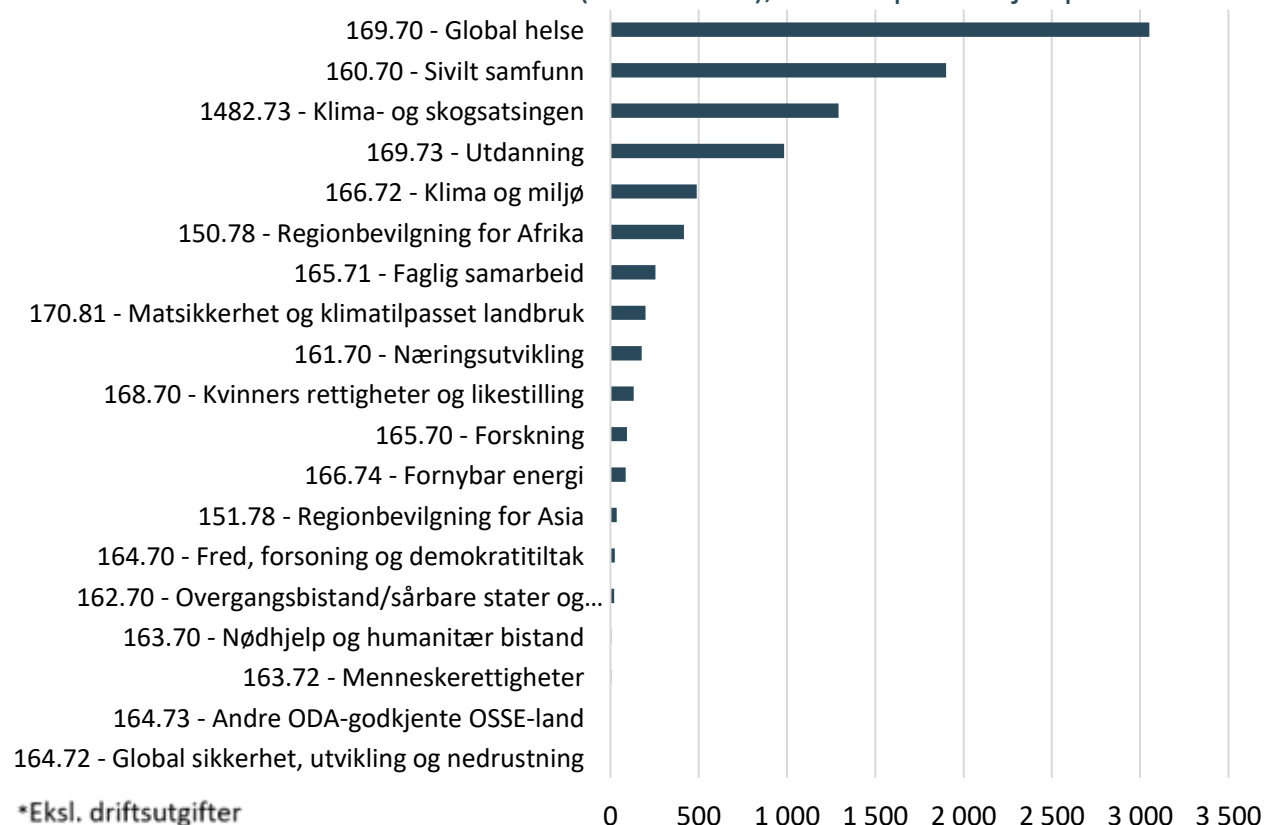
Innledning

Norads årsrapport for 2017 ble oversendt Utenriksdepartementet og Klima- og miljødepartementet 15. mars 2018. Etter avtale med Utenriksdepartementet avgir Norad en egen rapport på resultater innen de budsjettposter Norad forvalter, etter at samlet norsk bistandsstatistikk er offentliggjort. Rapporten oversendes innen 30. april.

Norad ble i 2017 tildelt tilskuddsmidler over 12 kapitler og 19 poster under Utenriksdepartementets ansvarsområde. Tildelingene utgjorde vel 7 950 mill. kroner. Norad avgir i det følgende rapport over oppnådde resultater per budsjettpost. Resultatomtale er også basert på utbetalinger foretatt i 2016. For omtale av forvaltningsrelaterte forhold, se Norads årsrapport 2017.

I tillegg ble Norad tildelt 1 300 mill. kroner for klima- og skogsatsingen under Klima- og miljødepartementets ansvarsområde. Resultater av tilskudd tildelt under KLDs ansvarsområde er i sin helhet rapportert i selve årsrapporten, del III, punkt 2.

Bistand forvaltet av Norad* (mill kroner), fordelt på budsjettpost

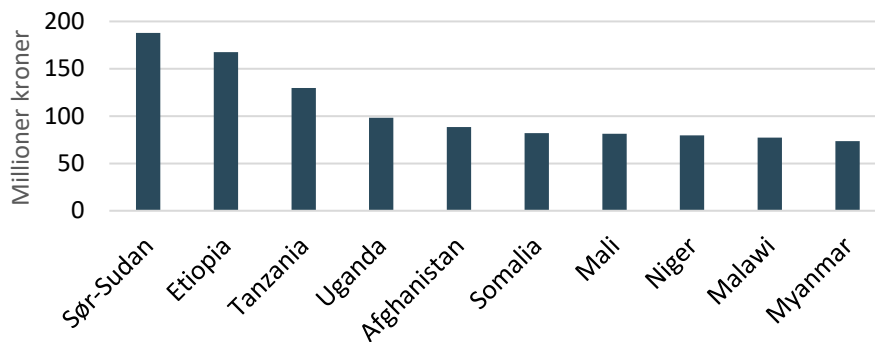
Bistand forvaltet av Norad (mill. kroner)					
Type bistand	2013	2014	2015	2016	2017
Bilateral bistand	3 466	3 566	3 579	3 394	3 673
Multi-bilateral bistand	713	1 449	713	756	2 946
Multilateral bistand	129	177	126	82	2 537
Totalt	4 612	5 503	4 726	4 530	9 501
<i>Administrasjon</i>	<i>304</i>	<i>310</i>	<i>308</i>	<i>298</i>	<i>344</i>

inkl. Klima- og miljødepartementet

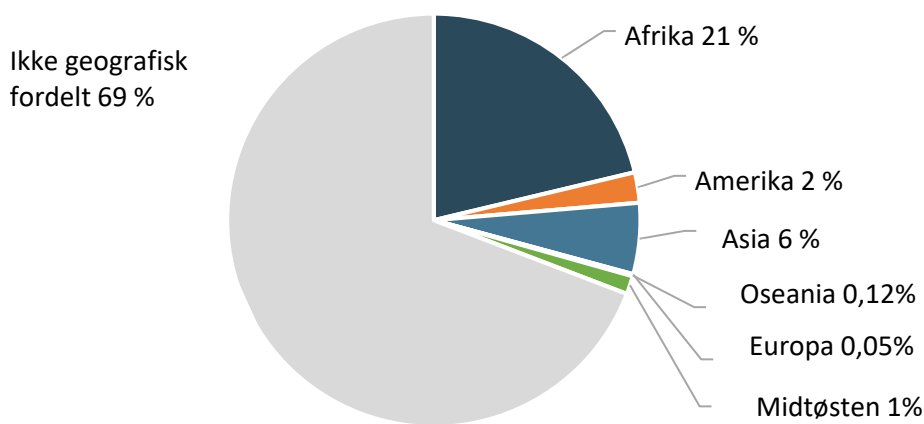
Norad leverer resultater innen hele bredden av regjeringens satsingsområder. Norads støtte har gått via multilaterale kanaler og globale initiativ, via bedrifter og norske, lokale og internasjonale organisasjoner og institusjoner. Tildelingene forvaltes i tråd med ulike ordningsregelverk. Hovedvekten av økningen i tildelte tilskuddsmidler 2017 var knyttet til multilaterale organisasjoner og fond.

Diagrammene nedenfor omfatter Norads samlede tildeling under Utenriksdepartementets ansvarsområde, og viser hhv. største mottakerland og regionfordeling. Videre gis det oversikt over de største mottakerne av støtte fra Norad, og synliggjør hvor mange budsjettposter tildelingene er fordelt på. For fem store norske organisasjoner viser vi også samlet tildeling av tilskudd, fordelt på hhv. UD, ambassadene og Norad.

Bistand forvaltet av Norad i 2017 - største mottakerland

Regionfordeling - bistand i 2017 forvaltet av Norad*

* Ekskl. Driftsutgifter og KLDs budsjettpost 1482.73

Bistand forvaltet av Norad* (mill. kr)
Ti største mottakere fordelt på budsjettpost

Avtalepartner	Budsjettpost	2017
GAVI - Global Alliance for Vaccines and Immunization	169.70 - Global helse	1 507
GAVI - Global Alliance for Vaccines and Immunization Total		1 507
World Bank	169.70 - Global helse 166.74 - Fornybar energi 169.73 – Utdanning 170.81 - Matsikkerhet og klimatilpasset landbruk	600 25 10 4
World Bank Total		639
GPE - Global Partnership for Education	169.73 – Utdanning 168.70 - Kvinners rettigheter og likestilling	562 50
GPE - Global Partnership for Education Total		612
GFATM - Global Fund to Fight AIDS, Tuberculosis and Malaria	169.70 - Global helse	600
GFATM - Global Fund to Fight AIDS, Tuberculosis and Malaria Total		600
GCF - Green Climate Fund	166.72 - Klima og miljø	400
GCF - Green Climate Fund Total		400
Kirkens Nødhjelp	160.70 - Sivilt samfunn 150.78 - Regionbevilgning for Afrika 151.78 - Regionbevilgning for Asia	201 137 10
Kirkens Nødhjelp Total		348
Norges Forskningsråd	169.70 - Global helse 165.70 – Forskning 169.73 – Utdanning 164.70 - Fred, forsoning og demokratiltak 5309.29 – Tilbakeføringer	120 89 45 5 -16
Norges Forskningsråd Total		243
Redd Barna Norge	160.70 - Sivilt samfunn 150.78 - Regionbevilgning for Afrika 169.73 – Utdanning	202 23 1
Redd Barna Norge Total		226
FAO - Food and Agricultural Organization of the United Nations	165.71 - Faglig samarbeid 170.81 - Matsikkerhet og klimatilpasset landbruk 170.76 - FN og globale utfordringer	142 34 1
FAO - Food and Agricultural Organization of the UN Total		177
Norsk Folkehjelp	160.70 - Sivilt samfunn 150.78 - Regionbevilgning for Afrika 5309.29 – Tilbakeføringer	145 30 -0,04
Norsk Folkehjelp Total		175
Andre		2 917
Norad Total		7 847

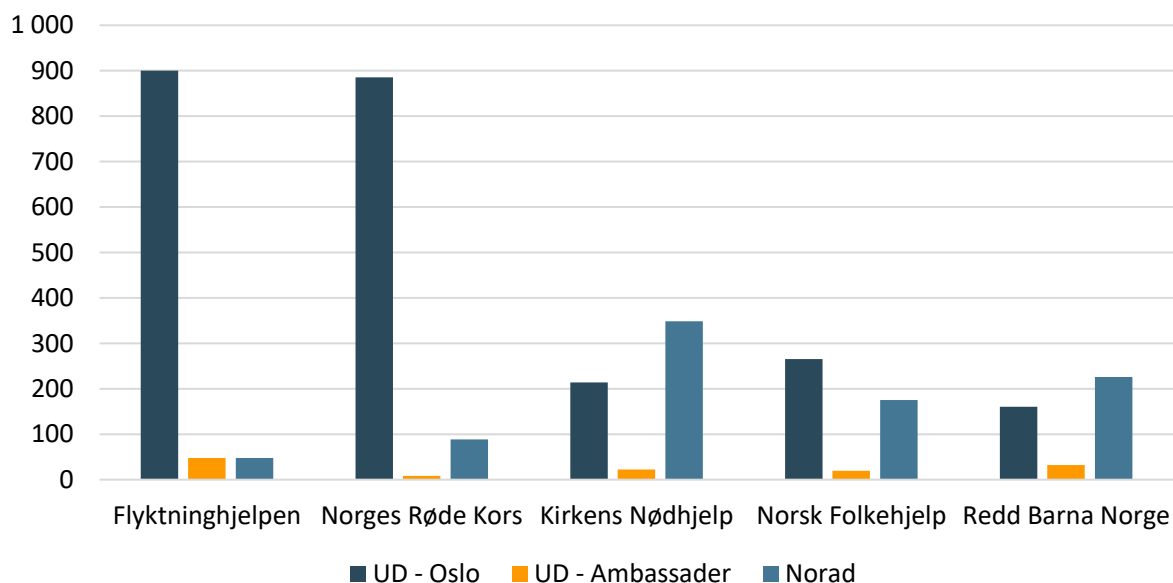
*Ekskludert driftsutgifter og KLDs budsjettpost 1482.73 - Klima- og skogsatsingen

Bistand forvaltet av Norad* (mill kr)
Største mottakere (sivilsamfunnsorganisasjoner) fordelt på budsjettpost

Avtalepartner	Budsjettpost	2 017
Kirkens Nødhjelp	160.70 - Sivilt samfunn	201
	150.78 - Regionbevilgning for Afrika	137
	151.78 - Regionbevilgning for Asia	10
Kirkens Nødhjelp Total		348
Redd Barna Norge	160.70 - Sivilt samfunn	202
	150.78 - Regionbevilgning for Afrika	23
	169.73 - Utdanning	1
Redd Barna Norge Total		226
Norsk Folkehjelp	160.70 - Sivilt samfunn	145
	150.78 - Regionbevilgning for Afrika	30
	5309.29 - Tilbakeføringer	0
Norsk Folkehjelp Total		175
Digni - tidl. Bistandsnemnda	160.70 - Sivilt samfunn	162
	5309.29 - Tilbakeføringer	0,0
	150.78 - Regionbevilgning for Afrika	-0,4
Digni - tidl. Bistandsnemnda Total		161
IPPF - International Planned Parenthood Federation	160.70 - Sivilt samfunn	63
	169.70 - Global helse	23
	168.70 - Kvinners rettigheter og likestilling	22
IPPF - International Planned Parenthood Federation Total		108
Norges Røde Kors	160.70 - Sivilt samfunn	88
Norges Røde Kors Total		88
Andre sivilsamfunnsorganisasjoner		1 381
Total bistand til sivilsamfunnsorganisasjoner* forvaltet av Norad		2 489

*Ekskludert driftsutgifter og KLDs budsjettpost 1482.73 - Klima- og skogsatsingen

Norsk bistand til sivilsamfunnsorganisasjoner*. Største avtalepartnere fordelt på bevilgende myndighet

*Ekskludert KLDs budsjettpost 1482.73 - Klima- og skogsatsingen

Støtte til seksuell og reproduktiv helse og rettigheter

Seksuell og reproduktiv helse og rettigheter (SRHR) er et satsingsområde for Norge og det ble i 2017 annonsert at Norges investeringer i dette området skulle økes med totalt 700 mill. kroner for perioden 2017 til 2020, sammenliknet med nivået i 2016. Norad oppskalerte støtten til SRHR over flere budsjettposter. Tabellen nedenfor viser støtte fordelt per budsjettpost, inkludert relevante andeler av GFF og kjernestøtte. Omtalen av tiltakene gis under de respektive budsjettpostene.

Bistand til seksuell og reproduktiv helse og rettigheter* fordelt på budsjettpost og kjernestøtte til utvalgte organisasjoner (1 000 kroner)

Budsjettpost	2017	
Sektor 130 - Population policies/programmes and reproductive health		
150.78 - Regionbevilgning for Afrika	16 814	
160.70 - Sivilt samfunn	99 549	
168.70 - Kvinners rettigheter og likestilling	61 968	
169.70 - Global helse	42 737	
5309.29 - Tilbakeføringer	-343	
Sektor 130 - Population policies/programmes and reproductive health Total	220 725	
GFATM - Global Fund to Fight AIDS, Tuberculosis and Malaria (50%)	169.70 - Global helse	300 000
World Bank (The Global Financing Facility (28%))	169.70 - Global helse	168 000
World Bank (The Global Financing Facility (28%))	170.81 - Matsikkerhet og klimatilp. landbruk	1 232
World Bank (The Global Financing Facility (28%)) Total	169 232	
Kjernestøtten til utvalgte organisasjoner Totalt	469 232	
Bistand til seksuell og reproduktiv helse og rettigheter Total	689 957	

* SRHR er her definert som DAC-sektor 130 pluss relevante andeler av GFF og kjernestøtten til utvalgte organisasjoner.

Støtte til utdanning

I tråd med regjeringens utdanningsstrategi, støttet Norad tiltak innen dette området over flere budsjettposter, jfr. tabellen nedenfor. Omtalen av tiltakene gis under de respektive budsjettpostene.

Bistand til utdanning* Andel forvaltet av Norad, fordelt på budsjettpost (mill. kroner)

Budsjettpost	2017	
169.73 - Utdanning	924	* Utdanning er her definert som DAC-sektor:
160.70 - Sivilt samfunn	459	111 - Education, level unspecified
150.78 - Regionbevilgning for Afrika	111	112 - Basic education,
168.70 - Kvinners rettigheter og likestilling	50	113 - Secondary education
151.78 - Regionbevilgning for Asia	25	114 - Post-secondary education
161.70 - Næringsutvikling	14	
163.72 - Menneskerettigheter	0,1	
5309.29 - Tilbakeføringer	-1	
Utdanning Totalt	1 583	

Kap. 150 Bistand til Afrika

Post 78 Regionbevilgning for Afrika

Tildeling: 416,400 mill. kroner

En stor del av midlene tildeles Norad som ledd i arbeidet med å konsentrere forvaltningen av støtte som kanaliseres gjennom norske sivilsamfunnsorganisasjoner for tiltak i Afrika. I tilknytning til tildelingen ble det angitt både for hvilke land og hvilke sivilsamfunnsorganisasjoner tildelingen gjaldt.

Norad har fulgt opp føringene gitt fra departementet og de respektive ambassadene. Oversikten viser de landene som mottok mest støtte fra Norad over denne budsjettposten, og gjennom hvilke organisasjoner støtten ble kanalisert i disse landene.

Land	mill. kr.	Mottakere
Sør-Sudan	105,0	Kirkens Nødhjelp, Flyktninghjelpen, Norsk Folkehjelp, Redd Barna, ADRA
Global uspesifisert	81,8	IFAD, Nasjonalt folkehelseinstitutt, Digni, Utviklingsholdet
Afrika sør for Sahara reg	59,6	NEPAD, Unicef, Kirkens Nødhjelp
Etiopia	46,2	Utviklingsfondet, Redd Barna, Kirkens Nødhjelp
Tanzania	25,0	Kirkens Nødhjelp
Angola	22,0	Kirkens Nødhjelp
Somalia	20,0	Kirkens Nødhjelp
Afrika regional	15,8	CARE, NEPAD, SIDA
Sudan	15,0	Kirkens Nødhjelp
Niger	12,0	IFAD
Mali	11,0	Kirkens Nødhjelp, Digni, Strømmestiftelsen

Etiopia

Utviklingsfondets 'Drought Recovery and Climate Resilience'-program i Etiopia førte i 2016 til at over 21 500 hushold, om lag 130 000 mennesker, som ble rammet av tørken i 2015/2016 har kunnet bygge opp igjen sitt livsgrunnlag i sine nærområder. Matproduksjonen har tatt seg opp igjen og har blitt mer variert og robust enn tidligere. Husdyrbestanden er styrket, tilgangen på vann er bedret og særlig kvinner og ungdom har fått nye inntektsmuligheter. Dette fører til mer robuste lokalsamfunn hvor innbyggerne står bedre rustet til å takle en eventuelt ny tørkeperiode. Programmet ble videreført i 2017. Resultater fra 2017 vil foreligge senere i 2018.

Somalia

I Somalia er Kirkens Nødhjelp sitt utdanningsprogram med støtte til 74 grunnskoler og fem videregående skoler det eneste i sitt slag i de Al-Shabaab kontrollerte områdene i Gedo-regionen. I 2017 fikk 22 700 jenter og gutter tilgang til grunnopplæring, og 755 studenter fikk tilgang til videregående opplæring som hindrer dem fra å være enkle mål for rekruttering i militsgrupper. Kampen mot kjønnslemlestelse styrkes gjennom støtte til lokalsamfunnsbasert dialog og utvikling av nettverk blant religiøse ledere. Anti-piratrettet virksomhet sikret 415 ungdommer yrkesskoleutdanning og over tid fikk 90 prosent arbeid gjennom samarbeid med lokalt næringsliv. En holdningskampanje gjennom lokalsamfunnsgrupper, religiøse ledere og media mot menneskesmugling og piratvirksomhet nådde 600 000 mennesker.

Sør Sudan

ADRA: I det kriserammede Juba nådde ADRA i 2017 fram med skoletilbud til mer enn 5 500 elever hvorav over halvparten jenter. ADRA melder fra første skoleår at prosjektet har bidratt til en viss normalisering av situasjonen for barna ved å bidra med et trygt læremiljø ved skolene. Utdeling av læremateriell, systematisk kursing av lærerne i fag og blant annet psykososial støtte til barna har også bidratt til et bedre og tryggere skolemiljø. På grunn av den vanskelige forsynings situasjonen i Juba utdeles også et skolemåltid.

Alle skolene som er med rapporterer både om økt innskriving av elever og oppmøte i perioden. Fra foreldre meldes at utdeling av skolemateriell har redusert den økonomiske terskelen for å sende barn til skolen. Dette kan delvis forklare den høye jenteandelen, da jenter ofte blir nedprioritert dersom den økonomiske situasjonen er presset.

Kirkens Nødhjelp: Gjennom kirkerådet i Sør-Sudan etableres det et sør-sudansk eid og drevet fredsarbeid hvor det blir tydelig hvor viktig det er med koplingene mellom lokalsamfunnsbaserte fredsinisiativ og de nasjonale fredsprosessene. Kunnskap om innholdet i FN Resolusjon 1325 om 'Kvinner, fred og sikkerhet' er integrert i dette arbeidet med vekt på å forsterke kvinners deltakelse i fredsarbeid lokalt og nasjonalt. En hovedutfordring for å få økt reell deltakelse av kvinner, er menns holdninger. Erfaring har derfor vist at det er nødvendig med holdningsendring og opplæring av menn. Gjennom langsiktig bistand rettet mot skoler og helseklinikker, og nødhjelp rettet mot internflyktninger fikk 110 000 mennesker adgang til rent vann og sanitærforhold i 2017.

Norsk Folkehjelp: I grenseområdene mellom delstatene Lakes og Western Equatoria har økt økonomisk interaksjon mellom lokalsamfunn ført til mindre konflikt. Det har lenge vært konflikt mellom bønder og pastoralister i forbindelse med tilgang til vann og beiteområder, men etter to år med prosjektet 'Conflict transformation through livelihood recovery' rapporterer 78 prosent av befolkningen mindre konflikt. Dette forklares blant annet med at Norsk Folkehjelp har bygd flere vannkilder og støttet etableringen av frøutsalg og felles markeder. Over 90 prosent av befolkningen rapporter nå at de benytter seg av felles markeder, mot tidligere 8 prosent. Norsk Folkehjelps lokale partnere, Mundri Relief og Development Association, støtter også lokale fredskomiteer som har forhandlet fram fredelige løsninger i 11 konflikter knyttet til naturressurser. Før prosjektet startet rapporterte bare 12 prosent av befolkningen at forholdet mellom lokalsamfunnene var fredelig. Etter to år med prosjektet har andelen økt til 70 prosent.

Det er over denne budsjettposten også gitt støtte til utdanningstiltak i Sahel-området og til regionale tiltak.

Utdanningstiltak i Sahel-området

Flerårig avtale til *Improving the Quality of education in Mali, Niger and Burkina Faso* ble inngått mellom Norad og Unicef i oktober 2017. Samarbeidspartner er Unicef Regional Office for Western and Central Africa (WCARO), landkontorene i de tre landene og Unicefs hovedkvarter. Totale ramme for perioden 2017-2019 er 150 mill. kroner. Etersom prosjektet er i en oppstartsfasen er det så langt ikke rapporter om resultater for bidraget.

Regionale tiltak

Norge har støttet *NEPADs Planning and Coordination Agency* gjennom to regionale program. Et program retter seg mot kvinner og klimatilpasning i jordbruket og gjennomføres i Etiopia, Rwanda, Niger, Malawi og Kamerun. I desember gjennomførte NEPAD en konferanse om 'Women in

agribusiness' med 160 kvinnelige entreprenører fra 16 afrikanske land. Støtte til entreprenører gir arbeidsplasser, bedrer økonomien for kvinnelige småbønder og reduserer matsvinn. NEPAD har mottatt arbeidsplaner fra de fem landene i programmet. De etablerer blant annet partnerskapsforum mellom departementer, kvinneorganisasjoner og bondeorganisasjoner for å dele erfaringer og kunnskap om kvinner og klimatilpasning.

Norge støttet også integrering av klimatiltak under Den afrikanske unions handlingsplan for landbruk. NEPAD har bistått land med å utvikle nasjonale tiltak for å fremme klimasmart landbruksteknologi til småbønder og planer for klimafinansierte tiltak i landbrukssektoren. Støtten har gjort det mulig for NEPAD å søke om akkreditering til Det grønne klimafondet.

Norge inngikk i 2017 to programavtaler med *Det internasjonale fondet for jordbruksutvikling (IFAD)*. *Adaptation for Smallholder Agricultural Programme (ASAP)* rettes mot tilpasning til klimaendringer for spesielt sårbare småbønder i Afrika sør for Sahara. Programmet *Facility for Refugees, Migrants, Forced Displacement and Rural Stability (FARMS)* skal gi støtte til landbruk for internt fordrevne og vertssamfunn. Norges bidrag er rettet mot Diffa-regionen i Niger. Avtalene ble inngått sent i 2017 og resultater er forventet mot slutten av 2018. FARMS ble delfinansiert over Kap 162, post 70.

Folkehelseinstituttet (FHI) - prosjektet Global helsesikkerhetsagenda ble delfinansiert med 4 mill. kroner over denne budsjettposten. Se omtale under Kap 169, post 70.

Svensk-norsk regionalt samarbeid om SRHR-tiltak i Afrika

Det er i perioden 2013 – 2017 tildelt 105 mill. kroner til SRHR-arbeid i Afrika forvaltet av et team ved den svenske ambassaden i Lusaka. Støtten er gitt til rundt 30 regionale organisasjoner, inkludert regionale økonomiske fellesskap, sivilsamfunnsorganisasjoner på regionalt nivå, FN-organisasjoners regionale kontorer, og forskningsinstitusjoner. Støtten har blant annet bidratt til at et program med UNESCO for seksualundervisning i 20 land i det sørlige og østlige Afrika er utvidet til ti land i Sentral- og Vest-Afrika. Sluttrapport er mottatt.

Kap. 151 Bistand til Asia

Post 78 Regionbevilgning for Asia

Tildeling: 35,000 mill. kroner

Tildelingen i 2017 gikk til tiltak i regi av Afghanistankomiteen, Kirkens Nødhjelp og Flyktninghjelpen.

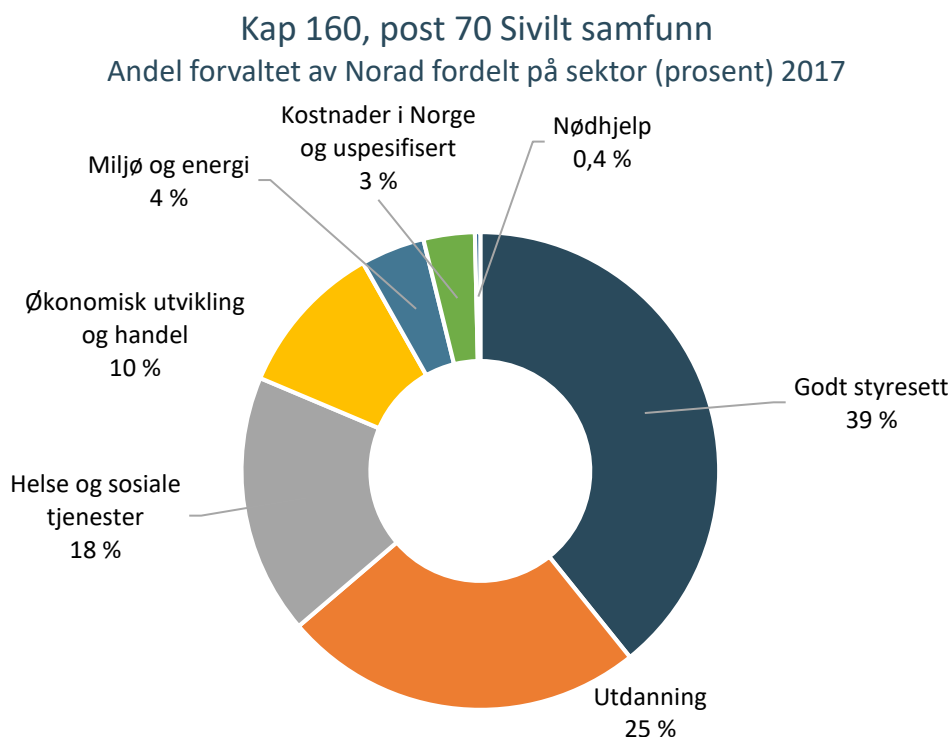
Afghanistankomiteen arbeider med utdanning av sykepleiere og jordmødre. 239 kvinner befant seg i utdanningsløpet i 2017 og 150 av disse forventes å være uteksaminert mot slutten av 2018.

Kap. 160 Støtte til sivilt samfunn og demokratiutvikling

Post 70 Sivilt samfunn

Tildeling: 1,957,963 mill. kroner

Målet for budsjettposten er å bidra til å styrke sivilt samfunn i utviklingsland og dets evne og kapasitet til å fremme demokratisering, realisering av menneskerettigheter og reduksjon av fattigdom. Avtalene på Kap 160, post 70 er i hovedsak flerårige.

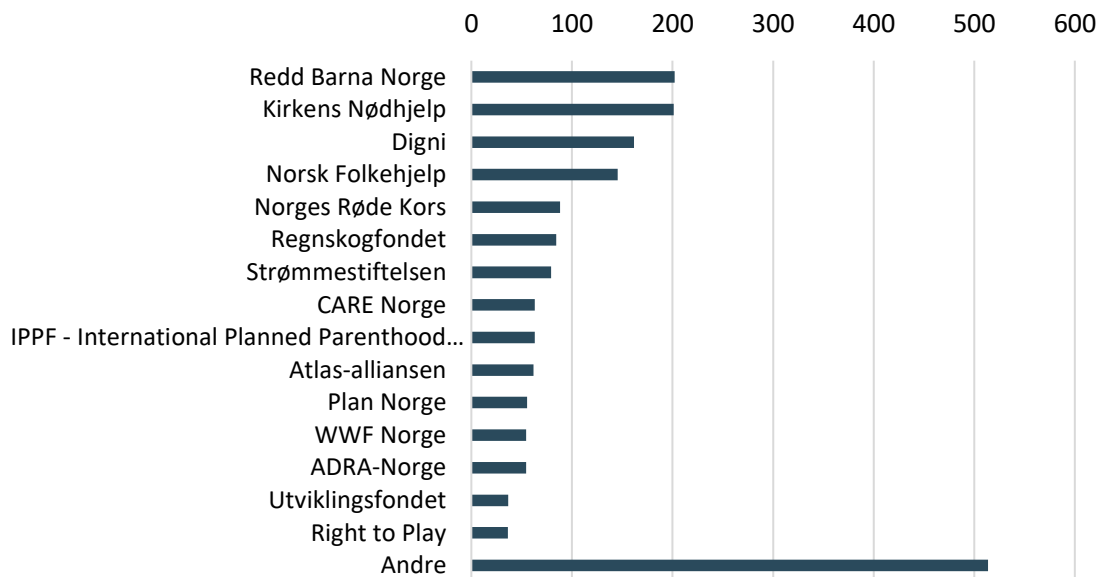

I tråd med departementets føringer er det utbetalt mer enn 450 mill. kroner til utdanningstiltak og nær 100 mill. kroner ble tildelt SRHR-tiltak. En konsekvens av at støtten til tiltak for seksuell og reproduktiv helse økte, var at tiltak innen ytringsfrihet og LHBT i hovedsak ble videreført på om lag samme nivå. Bistand til tiltak for personer med nedsatt funksjonsevne økte. Barne- og ungdomsorganisasjoner kunne søke om midler til internasjonalt samarbeid om bærekraftsmålene, men det ble ikke opprettet en særskilt ordning for dette. En betydelig andel av sivilsamfunnsorganisasjonene som mottar støtte fra Norad arbeider med å holde myndighetene ansvarlig innenfor ulike områder. Det ble inngått seks nye avtaler innen skatt og kapitalflukt. Det framgår nedenfor hvordan midlene ble fordelt per tilskuddsordning under denne budsjettposten og partnere.

Kap 160, post 70 – fordeling, utbetalte midler

Samarbeidsavtaler norske organisasjoner	1 632 496
Internasjonale organisasjoner og nettverk	219 639
Informasjons- og opplysningsarbeid	52 822
Demokratitiltak norske partier	1 935
Tro- og livsynsminoriteters rettigheter	6 428

Kap. 160, post 70 - Sivilt samfunn, andel forvaltet av Norad fordelt på partner (mill. kroner)

Handlingsrommet for det sivile samfunn er under press flere steder i verden. Flere land har innført lover som begrenser hvordan sivilt samfunn kan organisere seg, hvilken type virksomhet organisasjoner eller personer kan drive og hvordan de kan støttes økonomisk.

Avtaler med norske organisasjoner

Norad mottok i 2017 36 søknader fra norske organisasjoner og inngikk avtaler med åtte organisasjoner på til sammen 177 mill. kroner i årlig tildeling. Norad benyttet vurderingsverktøyet RAM i søknadsbehandlingen. Ved hjelp av RAM ble organisasjoner sammenliknet og det ble gitt poeng etter 14 standarder, som omhandler blant annet økonomiforvaltning, evne til mål- og resultatstyring samt oppnådde resultater. Innspill fra ambassader, Norads fagavdelinger og eksterne gjennomganger ble tatt med i vurderingene. For fire organisasjoner ble støtten redusert med 15-20 prosent sammenliknet med støtten i 2016. Tre fikk videreført avtale på samme nivå som i 2016. Kun én organisasjon fikk tilbud om avtale med 10 prosent økning sammenliknet med 2016.

I vurdering av søknader ble menneskerettigheter systematisk vurdert og fulgt opp som ett av fire tverrgående hensyn og som del av søknadens risikoanalyse. Rettighetene til, og inkludering av, personer med nedsatt funksjonsevne er også systematisk vurdert og fulgt opp i avtaler som er inngått fra og med 2017. Et økende antall organisasjoner integrerer personer med nedsatt funksjonsevne i sine tiltak.

Norad gjennomførte en ekstra utlysning i 2017 til utdanningstiltak. Utlysingen prioriterte utdanningstiltak i Sahel, der innsats for funksjonshemmete skulle være en integrert del av tiltaket. Norad mottok søknader fra 48 organisasjoner og inngikk avtaler for 390 mill. kroner med åtte organisasjoner, herunder internasjonale, fordelt på fem år.

Atlasalliansen, Zambia: Norges Handikapforbund har utviklet opplæringsmoduler på inkluderende undervisning for lærere. Disse har i 2017 blitt testet ut ved seks pilotskoler i sørlige Zambia, og har allerede vist grunnleggende holdningsendringer hos lærerne. Skolene har også på eget initiativ forbedret den fysiske tilretteleggingen med blant annet bedre toaletter og gangveier. Opplæringsmodulene brukes i tillegg av to lærerutdanningsinstitusjoner, både til videre/etterutdanning av lærere og som pensum for lærerstudenter. I 2017 fikk 180 lærerstudenter opplæring i inkluderende utdanning.

Atlasalliansen, Nepal: Grå stær, som kan fjernes med en enkel operasjon, er en av de viktigste årsakene til blindhet. Sykehusene, som Blindeforbundet støtter i Nepal, gjennomførte i 2017 nesten 14 000 slike operasjoner. I tillegg fikk omlag 13 000 synet vesentlig forbedret med briller. For de som ikke kan få synet tilbake, ble 1 500 kvinner og menn fulgt opp med rehabiliteringstjenester og fattigdomsreducerende tiltak.

Caritas: Caritas arbeider med å øke matsikkerheten for småbønder på landsbygda. I et av deres program i Uganda økte andelen småbønder som inntok tre måltider om dagen fra 35 prosent i 2012 til 76 prosent i 2016. I Zambiaprogrammet var det en økning fra 12 til 74 prosent på tilsvarende indikator.

Landsforeningen for hjerte og lungesyke Internasjonal (LHLI), Zambia: Ifølge LHLLs rapport for 2016, er alle nye innsatte i fengsler i Zambia og Tanzania screenet for tuberkulose (TB). Av 9 066 personer som ble screenet i Zambia, ble 125 diagnostisert med TB og satt på behandling. Ettersom hver person med TB er estimert å smitte 10 til 15 andre per år, kan man anta at prosjektet har forhindre ca. 1 500 nye tilfeller av TB. Innsatte som har fått opplæring, gjennomfører screeningen, følger opp syke, deler ut mat og gir informasjon i fengslene. Siden få fengsler i Zambia har helsepersonell, er dette viktige oppgaver. Å arbeide med disse oppgavene styrker samtidig selvfølelsen for de innsatte. Opplæringen og diplomene de får gir dem muligheter når de slipper ut av fengsel. Ledelsen i fengslene setter pris på arbeidet som gjøres, og ønsker å iverksette programmet på nasjonalt nivå.

LHLI, Nepal: LHLI rapporterer at det offentlige tuberkuloseprogrammet i Nepal, som LHLI har støttet i 20 år, har lyktes med å integrere tuberkulose i primærhelsetjenesten. Tuberkulose har blitt en prioritert helseutfordring i Nepal, og Nepal har god tuberkulosekontroll. LHLI vil derfor fase ut støtten til Nepal-programmet.

Norsk Folkehjelp, Sør-Afrika: Norsk Folkehjelps samarbeidspartner Abahlali baseMjondolo organiserer slumbeboere og arbeider for rettigheter til jord, bedre hus, kommunale tjenester og mot korrupsjon. Til tross for motstand og undertrykkelse har organisasjonen vokst fra 14 000 i 2015 til 44 292 i 2017. I 2017 vant Abahlali en viktig seier på vegne av Gonowakhe, en uformell bosetting med 414 beboere på en privat gård i Durban. De har blitt truet med å bli kastet ut siden 2012 og har benyttet både gatene og rettsapparatet for å kjempe sin sak. De tapte i retten, men Abahlali fortsatte forhandlingene med både jordeieren og kommunen. Departementet for rural utvikling og jordreform ble involvert og en midlertidig landrettighetskomité ble nedsatt for å løse konflikten. I september 2017 besluttet denne komiteen at 53 ha skulle overføres til Gonowakhe under kommunalt eierskap.

Norsk Folkehjelp, Sør-Sudan: I forkant av første fase av fredsforhandlingene i Addis Abeba i desember 2017 bidro Norsk Folkehjelp til å etablere Kvinnekoalisjonen og en bredere sivilsamfunns-koalisjon, South Sudan Civil Society Forum (SSCF). Begge har en konstruktiv rolle i forhandlingene og presser på for at ikke bare eliten, men også ungdom, kvinner, flykninger og alle som er berørt av krigen skal bli hørt. Sivilsamfunnet er bedre koordinert og står mye sterkere nå enn under tidligere forhandlinger.

SSCFs innspill til fredsforhandlingene ble signert av over 200 sivilsamfunns-organisasjoner og 40 nettverk fra Sør-Sudan. Koalisjonen nominerte sju representanter til å delta under forhandlingene i Addis Abeba, og etablerte tekniske team som ga innspill og støtte underveis. Koalisjonene var representert og spilte en viktig rolle da partene underskrev våpenhvilen (Cessations of Hostilities) i desember.

Norsk Folkehjelp, Kambodsja: NFs partner Ponlok Khmer støtter et nettverk som representerer 13 bygder i fem distrikter mot grensen til Laos. Alle har opplevd trusler om tvangsflytting eller at jorden har blitt overtatt av kinesiske utbyggere i samarbeid med lokale og sentrale myndigheter. I 2017 har nettverket samarbeidet med urbefolkningsgrupper og småbønder for å sikre deres rettigheter til jorden og skogen og/eller rettferdig kompensasjon. De har appellert til Nasjonalforsamlingen, Statsministerens kabinett og FNs Høykommisær for menneskerettigheter. En viktig seier i 2017 var at provinsmyndighetene omsider ga etter for presset og besluttet at 1 051 ha med landsbyens skog skulle vernes. I tillegg ble 90 000 ha skog vedtatt vernet som viltreservat og 25 000 ha skog som naturreservat.

Norsk Folkehjelp, Colombia: Havnebyen Buenaventura, der flertallet av befolkningen er afro-colombianere, har i stor grad vært kontrollert av væpnede grupper og preget av mangelfull statlig tilstedeværelse. I mai 2017 streiket 150 000 personer, av en befolkning på 400 000, i 22 dager for statlig finansiering til infrastruktur, helse, utdanning og andre offentlig tjenester. Streiken, som ble ledet av en streikekomité med representanter fra 117 nabolagsgrupper og grasrotorganisasjoner, førte til at all aktivitet i havnen stoppet opp. Myndighetene slo hardt ned på de streikende, men satt seg omsider ved forhandlingsbordet og forpliktet seg til å etablere et fond. Norsk Folkehjelps partner Process of Black Communities (PCN) var ansvarlig for å presentere lovforslaget i Kongressen. Loven som ble vedtatt 18. desember 2017 skal tilføre Buenaventura USD 500 mill. over en 10-årsperiode.

SAIH, Zimbabwe: SAIH har i en årrekke støttet en av fagforeningene for lærere i Zimbabwe, Progressive Teachers' Union of Zimbabwe (PTUZ). Lærere har i flere år vært utsatt for overvåking, trusler og vold, og flere har blitt sagt opp på usaklig grunnlag. PTUZ mottok 1 140 slike saker i perioden 2013-2016, og organisasjonen har brakt 88 inn for rettsinstanser i Zimbabwe. 74 prosent har endt med kjennelse i de oppsagte lærernes favør.

Strømmestiftelsen: I Bangladesh arbeider Strømmestiftelsen med å styrke jenters mulighet til å bli 'sjef i eget liv'. 116 000 tenåringer har deltatt i programmet i perioden 2006-2016. De fleste deltakerne har tidligere droppet ut av skolen, men 46 prosent startet på skolen igjen etter deltakelse i programmet. Programmet har også bidratt til å redusere omfanget av barneekteskap. I områdene Strømmestiftelsen arbeider med dette programmet var 84 prosent av jenter mellom 15-18 år ikke gift, sammenliknet med 32 prosent nasjonalt.

Regnskogfondet: Ved hjelp fra Regnskogfondet har lokalbefolkningen trosset gamle motsetninger og laget et felles program for vern og bærekraftig bruk av det 3 600 km² store Managalas-plataet i Papua Ny-Guinea. Regnskogfondet har støttet prosjektet siden 1996 gjennom den lokale organisasjonen Partners with Melanesians (PwM). I en regional kontekst er det oppsiktsvekkende og nyskapende at verneområdet kommer i stand etter en bred og deltakende beslutningsprosess. Det gjør at Managalas får legitimitet i lokalsamfunnet, også blant deler av befolkningen som sjelden har blitt hørt. I dette prosjektet har kvinner gradvis tatt en større rolle i beslutningsprosessen. Prosessen kan vise vei for andre lokalsamfunn slik at de selv kan styre egen utvikling.

Tilskudd til internasjonale organisasjoner og nettverk

Som ledd i en økte satsingen på *seksuell og reprodutiv helse (SRHR)* ble nye tildelinger til internasjonale organisasjoner i all hovedsak gitt til eksisterende avtalepartnere med arbeid innenfor denne tematikken. Det største bidraget gikk til *International Planned Parenthood Federation (IPPF)* med 63 mill. kroner. IPPF mottok også beløp via andre budsjettposter og fikk samlet 108 mill. kroner i 2017. Dette representerer mer enn en dobling sammenliknet med 2016 og nærmere en tredobling når alle budsjettposter medregnes.

Robert Carr Civil Society Networks Fund (RCNF) samarbeider med grupper som for eksempel menn som har sex med menn, personer som selger sex, personer som bruker narkotika og kvinner som lever med hiv og som ikke har god nok tilgang til helsetjenester og støtte på nasjonalt og lokalt nivå. I 2016 bidro arbeidet til at Bolivias lov om kjønnsidentitet til støtte for transepersoners identitet ble vedtatt og til at homoseksualitet på Seychellene ble avkriminalisert. Videre støtte vil dekkes over Kap. 169, post 70. Global helse.

Amplify Change arbeider for å fremme lokalt endringsarbeid ved å kanalisere støtte og styrke kapasiteten til mindre organisasjoner som arbeider for SRHR. Norsk støtte til Amplify Change går til 44 afrikanske grasrotorganisasjoners arbeid mot kjønnglemløstelse og bidrar til kapasitetsbygging av organisasjonene. Organisasjonen har fått innvilget en 'non-cost extention' for 2018.

Støtte til *utdanningstiltak* via internasjonale organisasjoner var om lag 57 mill. kroner, der fokus var på sårbare jenter og kvinner i blant annet Sahelområdet, inkludert Sør-Sudan. På grunn av den urolige situasjonen i Sør-Sudan, kunne imidlertid ikke alle aktivitetene gjennomføres der (2016).

Camfed fikk i 2015-2017 norsk støtte til et prosjekt i blant annet Malawi, Ghana og Zimbabwe der de arbeider med å hjelpe marginaliserte jenter til å fullføre ungdomskolen ved betaling av skolepenger og nødvendig utstyr for en trygg skolehverdag. Prosjektet støtter også opplæring av kvinnelige lærere som skal ha en mentorrolle overfor elevene, også for å fungere som gode kvinnelige rollemodeller. Som en av flere givere bidro Norge til at over 500 000 jenter og unge kvinner tok del i prosjektet i 2017.

BRAC mottok støtte til sitt arbeid med å fremme jenters skolegang og bedre deres livssituasjon i Sør-Sudan og i sårbare landsbysamfunn i Tanzania. Prosjektet fokuserer på å hjelpe fattige og sårbare jenter som har falt ut av skolen, tilbake til skolen og å hjelpe dem til å fullføre hele skolegangen. Dette kan hindre jentene i å bli gift tidlig og utsette første svangerskap. Aktivitetene i Sør-Sudan ble forsinket på grunn av uroligheter, mens aktivitetene i Tanzania ble fullført.

Blant internasjonale organisasjoner som fremmer matsikkerhet og bærekraftig landbruk og som mottok støtte i 2017 var *Conservation Farming Unit (CFU)* en ny aktør. CFU mottok støtte for sitt arbeid med opplæring av småbønder i Uganda, Kenya og Tanzania i teknikker som medfører en økning av produksjon av jordbruksvarer. Den gjennomsnittlige kostnaden for hver bonde som endrer sin måte å dyrke på etter opplæring, er under 500 kroner. Om lag 15 000 bønder fikk opplæring i 2017. CFU arbeider også med det private markedet og knytter dette sammen med produsentene for gjensidige fordeler i eksempelvis utleie av maskiner, tilbydere av frø, gjødsel og andre hjelpemidler samt leie av transport til markedene.

Det ble finansiert to møter i *korrupsjonsjegernet* og deltakelse i møte med FNs kontor for narkotika og kriminalitet (UNODC). I sistnevnte var tema blant annet status for etablering av register over reelle eiere for å de facto vite hvem som eier og kontrollerer verdier og penger. Møtene i

korruptsjonsjegernettverket hadde som tema erfaringer fra etterforskningene og rettssakene fra Brasil som har berørt svært mange land både i Europa, Afrika og Sør-Amerika, eventuelle framtidige retningslinjer fra OECD for forhandlet forlik mellom selskaper og stater og hvordan arbeide i krevende situasjoner (*How to work in hostile situations*). U4 anti-korruptsjonscenter vil publisere et notat fra dette møtet.

Informasjons- og opplysningsarbeid

Informasjonsstøtten har som formål å bidra til kunnskap, engasjement og kritisk debatt i Norge om globale miljø- og utviklingsspørsmål. Det er stor interesse for tilskuddsordningen og konkurransen om midlene er stor. 60 mill. kroner var satt av til formålet, hvorav minimum 5 mill. kroner var øremerket bærekraftsmålene. Det var mulig å søke om støtte til langsiktige tiltak og avtaler av ett til tre års varighet.

Norad vektla søknadenes kvalitet, kostnadseffektivitet og dokumenterte resultater. Av 77 søkere fikk 36 organisasjoner tilbud om avtale for til sammen 55 mill. kroner. Dette utgjorde en betydelig reduksjon i antall avtaler på denne ordningen. Tiltak spesifikt relatert til bærekraftsmålene utgjorde ca. 14,4 mill. kroner. De 36 avtalene ivaretar et bredt spekter av tema og tiltak.

Plan Norge: Høsten 2017 engasjerte tusenvis av ungdom i Norge seg i kampen mot barneekteskap. Kampanjen tok utgangspunkt i og bygget videre på Plan Internationals ungdomsbevegelse 'Wedding Busters' og unges innsats for et globalt forbud mot barneekteskap. 'Wedding Busters' har i land som Malawi drevet fram et lovforbud og fått på plass en absolutt 18-årsgrense. Wedding Busters i Norge skulle få til det samme. Bakgrunnen var at Norge, som de fleste andre land, ikke har totalforbud mot barneekteskap i lovverket. Norge må derfor bidra og ta sitt ansvar for å nå FN's bærekraftsmål 5.3; å få slutt på barneekteskap innen 2030. Selv om kampanjens handlingsalternativ var knyttet til norske forhold, ble kampanjen koblet til barneekteskap som globalt problem og jenters rettigheter globalt.

Det ble blant annet gjennomført en helgecamp der 45 ungdomsambassadører fikk opplæring og ble utnevnt til 'Wedding Busters' og en skoleturné med besøk i alle fylker på til sammen 63 ungdoms- og videregående skoler. Det ble holdt 123 foredrag, filmvisninger og arrangementer om barneekteskap, og 9 400 signerte brev fra ungdom over hele landet ble sendt til fylkesmennene med spørsmål om hvorfor Norge tillater at 16 og 17-åringer kan gifte seg.

Responen fra politikerne var stor og kampanjen resulterte i en rekke medieoppslag. 23. mars 2018 la regjeringen fram et forslag om forbud mot ekteskap under 18 år. Lovforslaget har vært på høring, og ingen av høringsinstansene gikk imot forslaget. Signalene er derfor at vi vil få en lovendring før sommeren 2018 takket være blant annet ungdommene i 'Wedding Busters'.

Framtiden i våre hender har hatt etisk og bærekraftig finans som satsingsområde i mange år. Organisasjonen arbeider med Oljefondets investeringer, private fondsforvaltere og har de siste årene også satt fokus på bankene. I november 2017 lanserte de, i samarbeid med Forbrukerrådet, den andre utgaven av Etisk Bankguide, hvor 15 av de største bankene på det norske markedet er involvert. Etisk Bankguide scorer norske bankers arbeid med etikk- og bærekraftsspørsmål, fra arbeiderrettigheter til klima og miljøspørsmål. Det eksplisitte målet er at bankenes policy og implementering av denne i praksis blir bedre, både gjennom kundenes engasjement og ved at bankene må konkurrere ikke bare om best pris, men også om å ha best policy for å fremme bærekraft og etikk.

Med full uttelling vil bankene oppnå en score på 100 prosent. Fra 2016 til 2017 økte bankene sin gjennomsnittlige score fra 38 til 51 prosent. Alle bankene viste framgang, unntatt Cultura Bank som allerede sto på 97 prosent. Dette viser at de store norske bankene har fått bedre retningslinjer på etikk og bærekraft etter å ha blitt med i Etisk Bankguide. Søkelyset på banker vekker engasjement og medieinteresse, og det engasjerer finansbransjen selv.

Demokratiltak norske partier

I underkant av i underkant av avsatte 8 mill. kroner ble utbetalt gjennom tilskuddsordningen for demokratistøtte via norske politiske partier. Selv om demokratistøtten er begrenset i omfang, kan ordningens prosjekter potensielt være viktige bidrag til utvikling av demokratisk kultur i unge og sårbare demokratier. Ett eksempel er et prosjekt i Kenya om økt ungdomsdeltakelse i politikk og politikktutvikling. Under parlamentsvalget i 2017 ble 8 av 25 medlemmer av Inter Party Youth Forum, KrFUs samarbeidspartner, folkevalgt på nasjonalt eller lokalt nivå. Grunnet lav utbetaling og liten interesse for ordningen, arbeides det med en gjennomgang av ordningen.

Tros- og livssynsminoriteter

Det ble avsatt 15 mill. kroner til programmer innenfor tros- og livssynsminoriteters rettigheter i 2017. Grunnet svak kvalitet ble det utbetalt ca. 32 prosent av dette beløpet. Norad forventer økt utbetaling til denne tematikken i 2018.

På Sri Lanka arbeider Caritas med å redusere religiøse spenninger og styrke situasjonen for religiøse minoriteter. Det etableres fora hvor mennesker fra ulike religioner kommer sammen for å delta på hverandres høytider, og religiøse ledere fra de ulike religionene møtes og sprer et positivt budskap om fred og harmoni. Det at de religiøse lederne opptrer i fellesskap på slike storsamlinger har stor betydning i et samfunn der religion står sentralt. Det er i programperioden 2015-2016 etablert 52 slike fora og det anslås at 48 000 mennesker er nådd direkte gjennom programmet.

Kap. 161 Næringsutvikling

Post 70 Næringsutvikling

Tildeling: 179,918 mill. kroner

Målet for budsjettposten er å bidra til bærekraftig økonomisk vekst i utviklingsland. Innsatsen skal bidra til fattigdomsreduksjon gjennom å legge til rette for private investeringer, jobbskaping og kompetansebygging.

Kap 161, post 70 - fordeling , utbetalte midler	
Rammevilkår for investeringer	141 924
Forstudier	7 360
Opplæring ved etablering	5 641
Rammevilkår for handel	16 509
Business Match Making Programme	4 256
Blandede kreditter	1 755

Norad forvalter to tilskuddsordninger for støtte til næringsutvikling, hhv. *Samarbeid om rammevilkår for næringsutvikling i utviklingsland og Bedriftsstøtte for næringsutvikling i utviklingsland.*

Samarbeid om rammevilkår for næringsutvikling i utviklingsland

Innen rammevilkårsordningen var strategiske partnerskap for næringsutvikling et nytt konsept i 2017. Norad har gjennom dette i større grad spisset støtten inn mot utvalgte verdikjeder og land for å bedre rammevilkår og verdikjedetenking, hvor både bedrifter og sivilt samfunn involveres i innsatsen med å løse opp kritiske flaskehals for en bransje. Etter en utlysning om konseptskisser for strategiske partnerskap ble de 20 beste valgt ut til videre dialog om ferdigstilling av prosjektdesign. Fem av disse er yrkesutdanningsprosjekter. I tillegg er det andre strategiske partnerskapsprosjekter som innehar yrkesutdanningslementer.

De fleste prosjektskissene fokuserte på land i østlige og sørlige Afrika, etterfulgt av Colombia. Sektorvis var de fleste prosjektforslagene innen jordbruk, fulgt av fornybar energi, IKT/teknologiske innovasjonssentre og akvakultur. Det ble inngått fire avtaler, hvorav én innen yrkesutdanning som ble dekket over Kap 169, post 73. Resultater forventes like etter prosjektperioden som varer tre til fire år.

I tillegg til de strategiske partnerskapene er samarbeidet med multilaterale organisasjoner en viktig kanal for å bedre rammevilkår. Noen av aktørene som ble tildelt midler i 2017 er flergiverfond i Verdensbanken, Verdens tollorganisasjon (WCO) og Den internasjonale arbeidsorganisasjonen (ILO). Samarbeidet om handelsfasilitering er videreført, særlig gjennom samarbeidet med FNs organisasjon for industriell utvikling (UNIDO). Dette dreier seg om styrking av nasjonal kvalitetsinfrastruktur inkludert sertifisering av produktkvalitet.

Enkelte tilskuddsavtaler med bransjeorganisasjoner finansieres også over rammevilkårsordningen.

Bedriftsstøtte for næringsutvikling i utviklingsland.

Norad videreførte i 2017 den konkurransebaserte tilskuddsordningen for bedrifter. Ordningen er ubundet, og skal tilby fleksibel støtte for å redusere kommersiell risiko for investorer gjennom tidlig fase støtte, og dermed bidra til flere levedyktige etableringer og bedriftsutvidelser i utviklingsland. Ordningens mål er å utløse flere bærekraftige, kommersielle investeringer som bidrar til jobbskaping i utviklingsland. Ordningen skal dessuten bidra til økt tilgang på fornybar energi i utviklingsland.

Det ble gjennomført to utlysninger under denne ordningen i 2017, den ene dedikert til fornybar energi. Det ble i hovedsak innvilget midler til forundersøkelser, partnersøk og opplæring av lokalt ansatte. Det ble innvilget støtte til 23 bedrifter for tiltak innen landbruk, fisk og marine ressurser, maritim sektor og informasjonsteknologi, og i tillegg støtte til fem tiltak knyttet til ren energi som omtales under Kap. 166, post 74. Prosjektene er i ulike asiatiske og afrikanske land.

Laboremus Oslo AS

Det norske IKT-selskapet Laboremus Oslo AS mottok støtte for opplæring av ansatte i selskapet Laboremus Uganda Ltd i Uganda som utvikler programvareløsninger til blant annet banksektoren. Avtalen er totalt på 3,3 mill. kroner og avsluttes i 2018.

Målet med prosjektet er å øke IKT-kompetansen og således sikre arbeidsplasser i Uganda. Prosjektet bidro til at 29 personer fikk opplæring i 2017, hvorav fire opparbeidet seg sertifiseringer av blant annet Microsoft. Laboremus har signert en kontrakt med en av de største bankene i Uganda, hvor selskapet skal utvikle en viktig IKT-løsning for banken i dens satsing på digitalisering.

World Customs Organization (WCO)

Norad støttet i perioden 2012-2017 et kapasitetsbyggingsprogram med mål om å modernisere tolladministrasjonene i sju av WCOs medlemsland: Liberia, Mosambik, Vietnam, Nicaragua, Rwanda, Tanzania og Øst-Timor. Samlet avtalebeløp var 15,1 mill. kroner, hvorav vel 2 mill. kroner ble utbetalt i 2017.

I Liberia har WCO støttet innføringen av et system for virksomhetsstyring som blant annet gjør det mulig å kartlegge hvor bra eller dårlig de ulike delene av organisasjonen fungerer, og hvor det er sannsynlig at korrupsjon finner sted. Dette har ført til økte tollinntekter og redusert klareringstid.

I Vietnam har programmet bidratt til å etablere en konsultasjonsmekanisme mellom tolladministrasjonen og næringslivet, og deretter forenklet prosedyrer og gjort informasjon bedre tilgjengelig. Dette har gjort det enklere for lovlige bedrifter å etterleve regelverket, noe som kom fram gjennom spørreundersøkelser for brukertilfredshet. I andre land har programmet bidratt til blant annet forbedrede klassifiserings- og verdivurderingsmetoder og forbedret risikostyring.

Kap. 162 Overgangsbistand

Post 70 Overgangsbistand

Tildeling: 20,0 mill. kroner

20 mill. kroner ble utbetalt som støtte til IFADs nye program FARMS. Det ble også utbetalt støtte over Kap 150, post 78. Tiltaket er omtalt under Kap. 150, post 78.

Kap. 163 Nødhjelp, humanitær bistand og menneskerettigheter

Post 70 Nødhjelp og humanitær bistand

Tildeling: 4,766 mill. kroner

I 2017 ble det signert en ny treårig prosjektavtale med *FNs operasjonelle satellittapplikasjonsprogram UNOSAT*. Prosjektet skal bidra til å bygge ekspertise hos regionale og nasjonale organisasjoner og institusjoner i Asia og Øst-Afrika i å bruke kartinformasjon og satellitteknologi i håndtering og forebygging av naturkatastrofer. Målet er 20 prosent reduksjon av økonomiske tap og tap av menneskeliv som følge av katastrofer, sammenliknet med data fra 2016. Prosjektet bygger på erfaringene fra forrige støtteperiode (2011-16), der mer enn 350 nasjonale og regionale eksperter i Asia og mer enn 100 nasjonale og regionale eksperter i Øst-Afrika mottok denne type opplæring.

Prosjektet har også en humanitær komponent som går ut på å drifte UNOSATs raske kartleggings-tjeneste som aktiveres i katastrofesituasjoner. Denne tjenesten sikrer tilgjengelig ekspertise for å kunne anskaffe og behandle satellittbilder og data raskt for å generere nødvendig informasjon og analyser, samt utvikle kart som er nødvendig for humanitær respons. Tjenesten brukes av FN, medlemsstater og sivilsamfunnsorganisasjoner. Den har de siste årene hatt gjennomsnittlig 15 aktiveringer i året, men i 2017 ble tjenesten aktivert 34 ganger. Med Norges støtte vil regionale og

nasjonale institusjoner som mottar UNOSATs opplæring selv kunne skaffe til veie og analysere satellittbilder og kartdata for humanitær respons, med UNOSAT som teknisk rådgiver.

Post 72 Menneskerettigheter

Tildeling: 3,576 mill. kroner

2 mill. kroner ble utbetalt til *Studentenes og akademikernes internasjonale hjelpefond (SAIH)* sitt arbeid for å styrke seksuelle minoriteters rettigheter i det sørlige Afrika og øvrig tildeling gikk til Atlasalliansens finansiering av et eget inkluderingsprosjekt innenfor rammeavtalen med Norad.

LHBT-organisasjoner for ungdom har blitt etablert av deltakere i SAIHs program 'Unge skeives rettigheter'. Gjennom LHBT-programmet har trygge rom ('safe spaces') blitt etablert for LHBTI-ungdom i blant annet Zimbabwe og Zambia, og flere av de unge deltakerne i programmet har dannet egne organisasjoner for å gi LHBTI-ungdom et tilbud i lokalsamfunnene sine, inkludert i Zimbabwe.

Kap. 164 Fred, forsoning og demokrati

Post 70 Fred og forsoning

Tildeling: 24,5 mill. kroner

Et av satsingsområdene for denne budsjettposten i 2017 var å følge opp Sikkerhetsrådsresolusjonene om kvinner, fred og sikkerhet¹ i alt fred- og forsoningsarbeid, og særlig følge opp regjeringens handlingsplan for kvinner, fred og sikkerhet. Norads tildeling over denne budsjettposten forvaltes i henhold til oppfølging av regjeringens handlingsplan for kvinner, fred og sikkerhet 2015-2018.

Avtalene med sivilsamfunnsorganisasjoner gjelder videreføring av avtaler som ble inngått i 2015. Avtalene gikk ut ultimo 2017, og det ble derfor avholdt en søknadsrunde andre halvdel av 2017 med intensjon om avtaleinngåelse i 2018.

Women's International League on Peace and Freedom (WILPF)

WILPF arbeider i åtte land i Midt-Østen og Nord-Afrika for å fremme kvinners rettigheter og styrke agendaen for kvinner fred og sikkerhet. De arbeider også for at kvinner blir representert i konfliktløsnings- og fredsbyggingsprosesser. Blant annet har WILPF bidratt til å sikre kjønnsperspektivet i Syrias Universal Periodic Review (UPR), og representerte det eneste sivilsamfunnsbidraget til Menneskerettighetsrådet som inkluderte et kjønnsperspektiv.

Det ble tildelt 5 mill. kroner til NORGLOBAL-2 over denne budsjettposten, se samlet omtale under Kap 165, post 70.

¹ SR 1325, 1820, 1888, 1989, 1960, 2106, 2122)

Post 72 Global sikkerhet, utvikling og nedrustning

Tildeling: 2 mill. kroner

Tildelingen ble benyttet til delfinansiering av Folkehelseinstituttet (FHI) - prosjektet Global helsesikkerhetsagenda. Se omtale under Kap 169, post 70.

Post 73 Andre ODA-godkjente OSSE-land

Tildeling: 2 mill. kroner

Tildelingen ble benyttet til delfinansiering av Folkehelseinstituttet (FHI) - prosjektet Global helsesikkerhetsagenda. Se omtale under Kap 169, post 70.

Kap. 165 Forskning, kompetanseheving og evaluering

Post 70 Forskning

Tildeling: 93,536 mill. kroner

Målene for tilskuddsposten er

- Å støtte kunnskapsproduksjon som kan bidra til fattigdomsreduksjon og utvikling
- Å fremme forskningskapasitet i utviklingsland.

Tildelingen skal benyttes til Forskningsrådet for gjennomføring av del 2 av Norge Global Partner (NORGLOBAL-2) og til forskningsinstitusjoner i utviklingsland. Fordi ny utlysning til forskningsinstitusjoner i sør ikke ville bli ferdigstilt før i 2018, var det lavere utbetaling til forskningsinstitusjoner enn planlagt, og tilsvarende høyere til NORGLOBAL-2.

NORGLOBAL er hovedplattformen for støtte til norsk utviklingsforskning. NORGLOBAL-2 bygger videre på de beste erfaringene fra tidligere og tar hensyn til nye politiske prioriteringer. NORGLOBAL-2 skal produsere og aktivt formidle tverrfaglig kunnskap av høy kvalitet og relevans med potensiell påvirkning på fattigdomsreduksjon og bærekraftig utvikling i tråd med FNs bærekraftsmål.

En ny fase av programmet (NORGLOBAL-2) ble iverksatt i 2016 for en åtteårsperiode. I 2017 ble det vedtatt en programplan for perioden som er forankret i Agenda 2030 og bærekraftsmålene. Høsten 2017 var første utlysning og 11 nye prosjekter fikk støtte. Disse prosjektene er innen temaene global utdanning, stater i sårbare situasjoner, likestilling, klima, ressursforvaltning, matsikkerhet og næringsutvikling. NORGLOBAL-2 mottok totalt omlag 114 mill. kroner i 2017, inkludert tildelinger over Kap 164, post 70 og Kap. 169, post 73.

Det er et bredt samarbeid med internasjonale ledende forskningsmiljøer. Forskningsinstitusjoner fra mer enn 50 land har vært partnere i de ulike prosjektene. Første fase av programmet fikk siste tildeling i 2015, men aktivitetene i delprogrammet er blitt fulgt opp. 12 prosjekter leverte sluttrapport i 2017.

Delprogrammet *Tax havens, capital flows and developing countries (TaxCapDev)* leverte sluttrapport i 2017. TaxCapDev har produsert ny kunnskap om skatteflukt og skatteparadis som har bidratt til bred politisk og akademisk debatt både nasjonalt og internasjonalt. Nettverket SkattJakt ble i 2017 utvidet til SkattJakt II hvor Tax Justice Network Norge (TJNN) er inkludert. Nettverket bidrar til dialog og utveksling av informasjon til interessenter i Norge og internasjonalt.

Støtte til forskningsinstitusjoner og -organisasjoner i utviklingsland

Utbetalinger i 2017 gikk til løpende avtaler. Det ble lyst ut nye midler til forskningsinstitusjoner og -organisasjoner i Afrika sør for Sahara (Sør-porteføljen). Det ble mottatt 250 søknader og benyttet et uavhengig ekspertpanel til å vurdere kvaliteten på søknadene. Midlene skal benyttes til utviklingsforskning av høy kvalitet, basert på lokale behov og innen prioriterte områder for norsk bistand. Rammen for utlysingen er omlag 35 mill. kroner årlig over tre til fem år. Beslutning om tildeling blir tatt i 2018.

African Economic Reserach Consortium (AERC) har mottatt 173 mill. kr. i støtte fra Norge i perioden 1999-2015. Siste avtale med organisasjonen ble avsluttet i 2017. Norsk støtte har i 2017 bidratt til å styrke et felles PhD-program, inkludert stipend til PhD-kandidater ved åtte høyere utdanningsinstitusjoner i Afrika, halvparten i Vest-Afrika.

The Think Tank Initiative (TTI) er et flergiverpartnerskap som støtter 43 uavhengige tankesmier i 20 utviklingsland i Afrika, Asia og Latin-Amerika. TTI bidrar blant annet med kapasitetsstyrking og hjelp til å øke tankesmiens inntekter gjennom kapitalinnhenting fra givere. I 2017 har TTI lagt økt vekt på viktigheten av produksjon av forskning både av høy kvalitet og høy relevans.

Norsk kjernestøtte til *Armauer Hansen Research Institutes (AHRI)* har i 2017 bidratt til at gode administrative systemer er kommet på plass, ansatte har fått opplæring og trening innen ulike fagområder og at det er kjøpt inn nødvendig laboratorium og IT-utstyr. Kapasitetsbygging og forskning er gjennomført i samarbeid med etiopiske universiteter, offentlige institusjoner, myndigheter og internasjonale partnere. Produksjon av ny kunnskap og metoder har bidratt til innovasjon innen helseforskning. Kunnskapsformidling til både politikere, akademia, helsepersonell og lokal befolkning er styrket, og forskningsbasert kunnskap har bidratt inn mot politikutforming på helse i Etiopia.

Tibetnettverket legger til rette for universitetssamarbeid mellom høyere utdanningsinstitusjoner i Tibet og Norge. En ekstern gjennomgang i 2017 viser at forskningsprogrammet har høy relevans i Tibet, som det eneste internasjonale forskningsprogrammet basert på institusjonssamarbeid med universitet i Tibet. Stipendprogrammet har bidratt til å styrke kvaliteten på undervisning og forskning ved partneruniversitet i Tibet ved at ansatte har fått mulighet til å ta doktorgrad i Norge. Avtaleperioden var 2011-2016, men det ble gitt en 'no-cost extention' for 2017 for å ferdigstille pågående aktiviteter.

Post 71 Faglig samarbeid

Tildeling: 255,680 mill. kroner

Bevilgningen skal primært fremme kapasitetsutvikling innenfor naturressursforvaltning. Tabellen viser hvordan tildelingen til Norad ble fordelt på sektor.

Kap 165, post 71 - Faglig samarbeid

Andel forvaltet av Norad fordelt på DAC hovedsektor (mill kroner)

DAC Hovedsektor	2 017
121 - Health, general	4
151 - Government and civil society, general	21
160 - Other social infrastructure and services	6
313 - Fishing	165
322 - Mineral resources/ mining	40
410 - General environmental protection	18
998 - Unallocated/unspecified	0,02
Totalt	254

Programmet Likestilling for utvikling (LIKE) ble startet opp i tråd med planene, men det ble ikke utbetalt midler over Kap. 165, post 71.

Olje for utvikling

Av samlet støtte til Olje for utvikling (Ofu) i 2017 ble 71,6 mill. kroner over post 71 Faglig samarbeid. I 2017 hadde Ofu-programmet 12 land i planleggings- eller gjennomføringsfasen, hvorav innsatsen på Cuba, i Irak, Myanmar og Libanon finansieres over denne posten. Posten finansierte også kartlegging/vurdering av samarbeid med Colombia, Egypt, Guyana og Somalia. Støtten gikk i tillegg til UN Environment og sivilt samfunn. Støtten til sivilt samfunn skal bidra til å nå programmets tredje delmål: Partnerlandets myndigheter holdes ansvarlig for forvaltningen av landets petroleumsressurser.

Libanon beveger seg over i letefasen etter at myndighetene i desember 2017 godkjente tildeling av to kontrakter for leting og produksjon av olje- og gass. Ofu-programmet har siden oppstarten i 2006 vært en sentral bidragsyter ved etableringen av et rammeverk og oppbyggingen av en regulator for petroleumsvirksomheten i Libanon. I *Irak* bidro Ofu-programmet til å styrke myndighetenes kapasitet til å redusere rutinemessig brenning av assosiert gass. Prosjektet har blant annet utarbeidet et modellverktøy for å sammenlikne kostnader og utslippsreduksjoner ved forskjellige tiltak for redusert avbrenning av gass i Irak. Et programdokument for et femårig, helhetlig, Ofu-program i *Myanmar* ble ferdigstilt i 2017, og Norge og Myanmar signerte en intensjonsavtale (MoU) for Ofu-samarbeidet. Parallelt med planleggingen ble det gjennomført faglige aktiviteter som for eksempel kapasitetsbygging innen petroleumsskatterevisjon og beredskap for akutt forurensing. Et Ofu-samarbeid med *Colombia* ble kartlagt i 2017, og Ofus styringsgruppe ga tilslutning til oppstart av planleggingen av et begrenset program i Colombia. Det ble også gjennomført dialogmøter og policy-relaterte oppfølgingsaktiviteter som del av kartleggingen av et Ofu-program i *Somalia*. Resultater fra 2017 er nærmere beskrevet i Ofu-programmets årsrapport som vil bli utgitt av Norad .

Ofu-programmet gjennomførte to grunnkurs i petroleumsforvaltning i 2017, i henholdsvis Nairobi og Stavanger. Hvert kurs samlet om lag 30 deltakere fra en rekke land (Ghana, Irak, Kenya, Libanon, Mosambik, Sudan, Tanzania, Uganda) og ga en bred innføring i forsvarlig petroleumsforvaltning, med utgangspunkt i programmets fire komponenter: ressurs, finans, miljø og sikkerhet. De to grunnkursene inngår i Ofus opplæringsprogram, og 2017 var første året hvor programmet selv utviklet og gjennomførte slike kurs, uten bruk av eksterne ressurser.

Gjennom samarbeidsavtalen med *UN Environment* ble det gitt opplæring i miljøforvaltning av petroleumssektoren i Uganda, Irak, og Libanon. Det ble gjennomført to regionale kurs for afrikanske partnerland om hhv. oljevernberedskap og klimautslipp fra petroleumssektoren. Samtlige kurs levert av UN Environment har vært av høy faglig kvalitet, og bidratt til å løfte miljøkompetansen i Ofus partnerland. Samarbeidsavtalen supplerer knappe norske fagressurser på en effektiv måte.

Ofus sivilsamfunnsstøtte ble kanalisert via Global Witness, Natural Resource Governance Institute (NRGI), Kirkens Nødhjelp, Norsk Folkehjelp, Oxfam America og World Wildlife Fund Norge (WWF).

WWFs arbeid i Uganda, Kenya og Tanzania har bidratt til mer kunnskap og oppmerksomhet i offentligheten knyttet til miljømessige og sosiale konsekvenser av utbygging av infrastruktur for utvinning og transportering av olje. Rapporten 'Safeguarding people & nature in the East Africa crude pipeline project – a preliminary environmental and socio-economic threat analysis', publisert i 2017, retter søkelyset mot oljerørledningen mellom oljefelt i Uganda og kysten av Tanzania. Denne vil passere gjennom sårbare biodiversitets- og bosettingsområder. Rapporten har fått stor oppmerksomhet og ført til økt oppmerksomhet om landrettigheter og opprettelse av systemer for kompensasjon på distriktsnivå. I Kenya har WWF bidratt til strengere regulering av miljøhensyn i oljeleting ved Lamu.

Norsk Folkehjelp i Mosambik har siden 2016 støttet og samarbeidet med tre lokale sivilsamfunnsorganisasjoner som arbeider inn mot olje- og gassektoren. Støtten til den lokale organisasjonen ACOORD har bidratt til å mobilisere lokalsamfunn som er påvirket av olje- og gassutvinning. De har samlet stilt krav til offentlige investeringer og rettmessig kompensasjon i sine områder. Som følge av dette fordømte lokalmyndighetene i Inhambane i 2017 det sørafrikanske selskapet SASOL for mangel på overholdelse av forpliktelser til å forbedre lokal infrastruktur.

Fisk for utvikling

Nansenprogrammet var det største tiltaket under Fisk for utvikling, med vel 138 mill. kroner. Havforskningsinstituttet mottok støtte for planlegging av samarbeidet med de tre hovedlandene i Fisk for utvikling, Myanmar, Ghana og Colombia, og det ble tildelt støtte til prosjekter for å bekjempe ulovlig fiske og fiskerikriminalitet, som implementeres av Interpol, UNODC, Trygg Mat Tracking (TMT) og Fiskeriforvaltningens analysenettverk (NFD/FFA). FAOs arbeid for å støtte medlemslandene i å implementere retningslinjene for småskalafiske mottok støtte, samt IMO² for å støtte utviklingsland i ASEAN-regionen med å beskytte havene i sørøst Asia fra negativ miljøpåvirkning knyttet til maritim transport.

Forrige fase av *Nansenprogrammet* (Ecosystem Approach to Fisheries, EAF Nansen Project) ble avsluttet våren 2017. I prosjektperioden (2006-2017) ble det i gjennomsnitt gjennomført 250

² IMO: International Maritime Organization

toktdøgn i året med forskningsfartøyet 'Dr. Fridtjof Nansen', og Nansenprogrammet har samarbeidet med en rekke land³. Det ble lagt stor vekt på å styrke regionalt samarbeid.

Prosjektets mål var å bidra med kunnskap for å sikre en bærekraftig og økosystembasert fiskeriforvaltning på nasjonalt og regionalt nivå. FAO har rapportert at målene i stor grad ble nådd, spesielt i form av styrket kunnskapsbase og opplæring. Prosjektet la til rette for bruk av toktdata, og det ble gitt opplæring i analyse av Nansen-data og bruk av Nansis software. Det ble laget 16 fiskeriforvaltningsplaner i samarbeidslandene med støtte fra Nansenprogrammet. Prosjektet utarbeidet veiledere for å utvikle fiskerilovgivning som sikrer en økosystembasert forvaltning og et kurs i økosystembasert fiskeriforvaltning for forskere og forvaltere i samarbeid med universiteter i Afrika. Flere enn 90 personer fra forskningsinstitusjoner, forvaltning og sivilsamfunnsorganisasjoner har gjennomført kurset. Prosjektet har bidratt aktivt med kunnskap til ulike regionale fiskeriorganisasjoner og støttet samarbeidsland med kompetanseutvikling for å benytte nasjonale forskningsfartøy.

En evaluering av prosjektet har identifisert behov for ytterligere å styrke sammenhengen mellom prosjektaktiviteter knyttet til forskning og forvaltning, og at man legger til rette for en kunnskapsbasert fiskeriforvaltning. Dette blir ivaretatt i den nye fasen av Nansenprogrammet som startet 1. mai 2017. Det nybyggete 'state of the art' forskningsfartøy er et sentralt element i programmet. 'Dr. Fridtjof Nansen' hadde i 2017 195 toktdager i 16 land, hvor 261 forskere fra 24 land deltok.

Støtten til *Trygg Mat Tracking (TMT)* for bekjempelse av ulovlig fiske i Vest-Afrika har resultert i fartøysporing og analyser som har gitt varsler om mulig uautorisert fiskeaktivitet og ulovlig omlasting. TMT har bidratt til resultater i form av økt kapasitet i regionen for å håndtere ulovlig fiske.

Det ble sent i 2017 inngått avtale med *INTERPOL* for å styrke deres arbeid med miljøkriminalitet med vekt på ulovlig dumping av avfall i havet. Det vil blant annet gjennomføres en samkjørt global aksjon i løpet av 2018 hvor politi-, toll-, havne- og miljømyndigheter vil operere sammen.

I 2018 vil videre arbeid i Ffu-hovedlandene Colombia, Ghana og Myanmar prioriteres.

Nansenprogrammet må også følges tett. I tillegg arbeides det videre med porteføljen knyttet til sivil samfunn, yrkesutdanning samt fiskerikriminalitet/ulovlig, uregulert og urapportert fiske (UUU). Det er aktuelt å øke samarbeidet med multilaterale institusjoner knyttet til fiskeri og oppdrett.

U4 ressurscenter mot korrupsjon

Norad inngikk i 2017 et nytt femårig samarbeid med U4 ressurscenter mot korrupsjon. Det har vært spesielt fokus på gjennomgang av e-læringstilbudet, og en mer moderne og mobilvennlig hjemmeside hvor alle kunnskapsprodukter er tilgjengelig i brukervennlig form. Det var over 105 000 besøk på nettsidene de tre første kvartalene i 2017, hvorav rundt en tredel fra bistandsland. U4 publiserte studier, rapporter og kortnotater om blant annet korrupsjon i bistand, forvaltning av naturressurser, justissektoren, sårbare stater, migrasjon, og anti-korrupsjon i sektorarbeid. Alle publikasjonene er offentlige og dermed globale goder.

³ Angola, Benin, Kamerun, Kapp Verde, Komorene, Republikken Kongo, Elfenbenskysten, Den demokratiske republikken Kongo, Ekvatorial-Guinea, Gabon, Gambia, Ghana, Guinea Bissau, Kenya, Liberia, Madagaskar, Mauritania, Mauritius, Marokko, Mosambik, Namibia, Nigeria, São Tomé og Príncipe, Senegal, Seychellene, Sierra Leone, Somalia, Sør-Afrika, Tanzania og Togo

Skatterelatert bistand

I 2017 var *Tax Administration Assessment Tool* det eneste tiltaket forvaltet direkte under Skatt for utvikling. Dette er en femårig avtale inngått i 2014 med en årlig utbetaling på 2 mill. kroner. Tiltaket har utviklet og iverksatt et globalt diagnoseverktøy for å måle kvaliteten på skatteadministrasjon i land. Hittil har 51 slike gjennomganger blitt foretatt, de fleste i lavinntektsland eller lavere mellominntektsland. Funn og anbefalinger danner i økende grad utgangspunkt for reformer i skattepolitikk og skatteadministrasjon. En midtveisgjennomgang viste høy måloppnåelse og anbefalte videreføring i en ny fase etter 2018.

Tildelingen ble benyttet til delfinansiering av *Folkehelseinstituttet til støtte for EPOC og WHO* samarbeid og utvikling av mor – barn register. Se omtale under Kap 169, post 70.

Evalueringsavdelingen har pågående faglig samarbeid med evalueringskontorene i utvalgte multilaterale organisasjoner. Formålet med samarbeidet er å bidra til å bygge evalueringskunnskap og fremme læring. I 2017 var samarbeidet konsentrert om de uavhengige evalueringskontorene i FNs utviklingsprogram (UNDP), den afrikanske utviklingsbanken (IDEV) og det globale miljøfondet (GEF).

Kap. 166 Klima, miljø og fornybar energi

Post 72 Klima og miljø

Tildeling: 489,300 mill. kroner

Mål for budsjettposten:

- Reduserte klimagassutslipp
- Effektiv og bærekraftig tilpasning til klimaendringer inkludert forebygging av katastrofer
- Bidra til å mobilisere økt klimafinansiering inkluder teknologisamarbeid og partnerskap med privat sektor
- Styrket internasjonale miljøsamarbeid og gode løsninger på miljøproblemer i utviklingsland
- Ta en lederrolle i det globale arbeidet med FNs bærekraftsmål 14 i tråd med Meld S. 22 (2016-2017).

Tildeling til Norad over denne budsjettposten gikk i 2017 til øremerkede avtaler, i all hovedsak etablerte samarbeidsavtaler, enten løpende avtaler eller ved at det ble framforhandlet støtte til en ny fase.

Kap 166, post 72 Klima og miljø
Andel forvaltet av Norad - fordelt på avtalepartner (1 000 kroner)

Avtalepartner	2 017
GCF - Green Climate Fund	400 000
GRID-Arendal	15 000
UN Foundation	14 000
Multilateral Fund for the Implementation of the Montreal Protocol	12 723
WMO - World Meteorological Organisation	12 000
Flyktninghjelpen	8 425
ADPC – Asian Disaster Preparedness Center	8 000
UNDP - UN Development Programme	6 000
SDI - Slum Dwellers International	6 000
Meteorologisk Institutt	4 000
UNEP - UN Environment Programme	2 500
UNCCD - UN Convention to Combat Desertification	609
Totalt	489 257

Det grønne klimafondet (GCF) hadde ved utgangen av 2017 godkjent støtte på om lag 21,6 mrd. kroner (2,64 mrd. USD), fordelt på 53 tiltak for utslippsreduksjoner av klimagasser og klimatilpasning i utviklingsland. Samlet investeringsbeløp i tiltakene er på USD 9,2 mrd. 18 av dem er under implementering. Ved utgangen av 2017 hadde styret godkjent 59 samarbeidspartnere som er kvalifisert for finansiering fra fondet, herunder 32 nasjonale institusjoner i utviklingsland og 27 FN-organisasjoner og internasjonale utviklingsbanker og finansieringsinstitusjoner. Det er signert avtaler om tilskudd til fondet på til sammen USD 10,1 mrd. Styret i GCF vedtok i 2017 å opprette en mekanisme på USD 500 mill. for å finansiere verifiserte utslippsreduksjoner gjennom redusert avskoging og skogforringelse (REDD+). Prosjektforslag for bruk av disse midlene vil komme i 2018. Norge annonserte på FNs klimakonferanse i Paris i 2015 en økning av støtten til GCF innen 2020, med mulighet for en dobling dersom fondet fikk på plass denne mekanismen. Norge har støttet GCF med 400 mill. kroner i årene 2015-2016. Dette ble utvidet til 480 mill. kroner i 2017 etter at mekanismen for REDD+ var vedtatt tatt inn under GCF. 80 mill. kroner av disse ble utbetalt over Kap 1482, post 73.

Deler av norsk støtte til *FNs miljøprogram (UNEP)* i 2017 ble øremerket arbeid med å implementere FNs andre miljøforsamlings vedtak om marin forsøpling fra 2016. Norge øremerket også midler til å fullføre fattigdoms- og miljøinitiativet (PEI), som er et felles program mellom FNs utviklingsprogram (UNDP) og UNEP for integrering av miljøhensyn i fattigdomsstrategier og andre utviklingsplaner. Norge anser initiativet som et godt eksempel på en integrert tilnærming og samarbeid mellom FN-enheter.

UNEP er en sentral premissleverandør for gjennomføring av Paris-avtalen om klimaendringer og av de globale bærekraftsmålene mot 2030. De framskaffer god kunnskap for beslutningstakere og bistår utviklingslandene med kapasitetsbygging på miljø og integrering av miljø i utviklingsstrategier og -planer.

UNEP har, gjennom sine partnere, i 2017 støttet en rekke land innen både klimatilpasning og utslippsreduksjoner, herunder programmet for redusert avskoging og skogforringelse (REDD+). Videre støtter de land i sin forvaltning av økosystemer. Blant annet fasiliterer de regionale, nasjonale og sub-nasjonale handlingsplaner for å håndtere marin forsøpling og avløpsvann. I 2017 rapporterte

de at 61 prosent av involverte regioner eller nasjoner i 2016 hadde brukt en økosystemtilnærming for å bedre forvaltningen av marint miljø.

Kommunikasjon er en viktig del av FNs miljøprograms arbeid. I februar 2017 startet de en kampanje for rene hav (#cleanseas), som har som mål å engasjere myndigheter, offentligheten, sivilsamfunn og privat sektor i å bekjempe marin forurensning.

GRID-Arendal er en stiftelse opprettet av Klima- og miljødepartementet for å støtte opp om UNEPs arbeid. KLD gir grunnfinansiering, mens Norad fra 2017 (tidligere UD) finansierer program-samarbeidet rettet mot sentrale deler av UNEPs arbeidsprogram. Det ble i 2017 inngått en ny toårig avtale på 30 mill. kroner. Utbetalingen i 2017 gikk primært til prosjekter innen miljøkriminalitet, grenseoverskridende ferskvannsressurser, klima, grønn økonomi og hav inklusive utfordringer knyttet til plast og mikroplast. Det ble gjennomført en uavhengig gjennomgang av GRID-Arendals arbeid i 2017. Denne konkluderte med at GRID-Arendal var en effektiv støttespiller for UNEP og spesielt verdsatt fordi de leverer høy kvalitet på kort varsel.

Det ble i 2017 inngått en toårig avtale på 5 mill. kroner med *Intergovernmental Science-Policy Platform on Biodiversity and Ecosystem Services - IPBES (Naturpanelet)* om støtte til arbeidet med den globale utredningen om biodiversitet og økosystemtjenester. De norske midlene skal primært gå til å styrke havkomponenten i utredningen.

Globale rammeverket for klimatjenester: I 2017 var frekvensen av ekstremvær rekordhøy og det ble på ny tydelig hvor viktig det er å arbeide med forebygging av klimarelaterte naturkatastrofer. Norges viktigste satsingsområde innen denne typen forebygging er å sørge for at relevant og pålitelig klima- og værinformasjon når ut til brukere på en forståelig måte til riktig tid. Norge fornyet i 2017 støtten til Det globale rammeverket for klimatjenester (GFCS), ledet av Verdens meteorologiorganisasjon (WMO). GFCS er en global mekanisme for samordnede tiltak for å forbedre kvaliteten, kvantiteten og anvendelsen av klimatjenester. Prosjektet GFCS Adaptation Project in Africa som implementeres av WMO, Internasjonale Røde Kors (IFRCC), Verdens matvareprogram(WFP) og Verdens helseorganisasjon (WHO), har bidratt til å styrke klimatjenester i Tanzania og Malawi, med spesiell vekt på å bygge plattformer og metoder for utveksling og samproduksjon av informasjon mellom meteorologitjenestene og sektorene landbruk, helse og risikoreduksjon.

Gjennom *Meteorologisk Institutt* bidrar Norge til å forebygge naturkatastrofer i Bangladesh, Vietnam og Myanmar ved å bygge kapasitet ved landenes meteorologitjenester. Kapasitetsbyggingen består av å levere og oppdatere norskutviklede digitale værvarslingsverktøy basert på data fra åpne kilder, samt opplæring i bruken av disse og andre verktøy. Dette har gitt mer presise vær- og klimavarsler. I *Vietnam* har man i 2017 spesielt oppnådd forbedringer i maritim værvarsling, særlig stormflo- og bølgevarsling, samt i operasjonell bruk av Meteorologisk Institutts oljedriftsmodell. I *Myanmar* har prosjektet ført til bedre kvalitet på den nasjonale værvarslingen og hvordan tidlig varsling av ekstremverdi distribueres. Gjennom prosjektet har også 'Myanmar Climate Report' blitt utarbeidet og publisert. Denne vil bidra til økt forståelse for dagens klima, noe som vil gjøre Myanmar mer forberedt på framtidens klima og bedre i stand til å tilpasse den nasjonale infrastrukturen. I *Bangladesh* har kvaliteten på værvarslingen, inkludert varsling av ekstremvær, blitt bedre i 2017, gjennom blant annet opplæring i tolkning av satellittbildeprodukter.

Norge støttet *Asian Disaster Preparedness Center (ADPC)* i 2017. Også her har innsatsen vært rettet mot forebygging av naturkatastrofer i Bangladesh, Myanmar og Vietnam, men med større vekt på å styrke kapasitet hos nasjonale institusjoner for forebygging og risikoreduksjon. ADPC har dialog på høyt nivå med myndighetene i landene de arbeider med, noe som bidrar til sterkere bevissthet om håndtering av katastroferisiko. I *Bangladesh* og *Myanmar* ble tilgangen til klimainformasjon bedre gjennom etablering av digitale klimadaportaler. Verdien av ADPCs arbeid viste seg da tyfonen Doksuri i september 2017 rammet Vietnam, i et område der ADPC hadde organisert opplæring i forebygging av katastrofer ved flom og storm en måned tidligere. Tyfonen førte til stor skade på eiendom, men ingen liv gikk tapt. Politisk ledelse i et av de berørte distriktene tilskrev ADPCs opplæringsprogrammer at man unngikk tap av liv. Et tilsvarende eksempel fra Bangladesh viste at ingen liv gikk tapt under et stort jordskred i et område ADPC hadde holdt opplæring. Også dette ble tilskrevet ADPCs opplæring, som inkluderte bevisstgjøring om tidlig varsling og evakuering.

Det ble i 2017 gitt støtte til *Flyktninghjelpens sivile beredskapsstyrke, NORCAP*, for engasjement av eksperter innen klimatjenester. Hensikten var å styrke regionale og nasjonale tjenester innen klimatjenester i Afrika. Ekspertene har blant annet bidratt til utvikling av nasjonale rammeverk for klimatjenester i sju land i Afrika sør for Sahara. En ekstern gjennomgang i 2017 konkluderte med at programmet var svært relevant for landenes utfordringer i forhold til naturkatastrofer og andre effekter forårsaket av klimaendringer.

Som resultat av påfyllingsforhandlingene høsten 2017, ble det besluttet at Norges årlige bidrag til *Ozonfondet* økes fra 10,4 mill. kroner i 2017 til 18,2 mill. kroner for 2018. Totalsummen for Ozonfondet ble USD 540 mill. for 2018-2020, og det norske bidraget ble beregnet i tråd med prosentsats i fordelingsnøkkel. Fondet skal primært finansiere utfasing av hydroklorfluorkarboner (HKFK) i utviklingsland, men også starte utfasing av de sterke klimagassene hydrofluorkarboner (HFK). I 2017 bidro flere land, deriblant Norge, med en tilleggsbevilgning for å finansiere tiltak som tilrettelegger for en raskere utfasing av HFK. Ozonfondet godkjente finansiering av slike prosjekter i 59 land for i underkant av USD 8,3 mill. Montrealprotokollen er allment vurdert som den mest vellykkede miljøavtalen siden så mye som 98 prosent av ozonskadelige gasser er utfaset. Siden 1991 er 6 812 av de 7 807 prosjektene som har fått støtte fra det multilaterale fondet, fullført. Dette tilsvarer 87 prosent. Nasjonale ozonsekretariat er etablert i 145 utviklingsland og nasjonale planer for utfasing av hydroklorfluorkarboner (HKFK) er godkjent i 143 av 145 utviklingsland. I 2018 blir kriterier for prosjektstøtte som gjelder HFK-utfasing et sentralt forhandlingstema, og skal besluttes på høstens partsmøte.

Norges bidrag til *Den globale miljøfasiliteten (GEF)* bidrar til innsats innen GEFs fem fokusområder: biologisk mangfold, klima, internasjonale vannspørsmål, land-forringelse, og miljøgifter/avfall. GEF har scoret høyt på uavhengige evalueringer. Siste evaluering fra 2017 gir GEF generelt god karakter og framhever GEFs spesielle rolle i den internasjonale finansielle strukturen på miljøområdet, med bred miljøfaglig basis og tverrfaglighet. Samtidig påpeker evalueringen at varighet av oppnådde resultater kunne vært bedre. Dette vil bli håndtert med nye tiltak i GEF-7. I den nåværende GEF perioden (GEF-6) har GEF-finansiering bidratt til at 13,2 mill. ha skog er under streng beskyttelse og 10,8 mill. ha er under bærekraftig bruk i Amazonas. I Kina har GEF-finansiering bidratt til en økning i vindenergi fra 1,3 GW i 2005 til 129,3 GW i 2015. I 2017 begynte påfyllingsforhandlingene for GEF-7 (2018-2022) hvor det legges økt vekt på integrerte programmer som vil føre til oppnåelse av høyere

mål med mindre ressurser. GEF har gjennom støtte til lavkarbonutvikling bidratt til ca. 1,4 millioner tonn CO₂ i reduserte utslipp i utviklingsland. Støtte fra GEF til forvaltning av grenseoverskridende havsystemer og gjennomføring av politiske, juridiske og institusjonelle reformer og investeringer, har ført til at mer enn 10 prosent av tidligere overutnyttete fiskeriområder går i retning av bærekraftig nivåer.

Post 74 Fornybar energi

Tildeling: 88,600 mill. kroner

Norge skal bidra til FNs bærekraftsmål 7 om å sikre tilgang til pålitelig, bærekraftig og moderne energi til en overkommelig pris for alle. Satsingen skal også bidra til å redusere utslipp av klimagasser fra energisektoren.

Tildeling til Norad ble benyttet til videreføring av allerede etablerte samarbeidsavtaler med en rekke organisasjoner. Tiltakene omhandler kapasitetsbygging og opplæring, renere kokeløsninger og energitjenester samt økt bruk av fornybar energi i små øystater. Deler av tildelingen til Norad dekker ordningen for støtte til forundersøkelser og rammevilkår rettet mot fornybar energi og faglig rådgiving på området fornybar energi. De største mottakerne framgår av tabellen nedenfor. Norad overtok i 2017 forvaltningsansvaret for Scaling Up Renewable Energy in Low-Income Countries (SREP) og Global Energy Efficiency and Renewable Energy Fund (GEEREF) hvor midlene var utbetalt.

Kap 166, post 74 Fornybar energi

Andel forvaltet av Norad - ti største mottakere fordelt på avtalepartner (1 000 kroner)

Avtalepartner	2 017
World Bank	25 000
BMZ - German Federal Ministry for Economic Cooperation and Development	20 000
CCI - William J. Clinton Foundation - Clinton Climate Initiative	11 300
SN Power AS	6 322
ICH - International Centre for Hydropower	5 868
Scatec Solar AS	3 273
UN Foundation	2 954
Agua Imara AS (tidl. SN Power AfriCA AS)	1 959
Malthe Winje AS	1 705
UNOPS - UN Office for Project Services	1 500
Andre	5 538
Totalt	85 419

Verdensbankens *Energy Sector Management Assistance Program (ESMAP)* er et globalt kunnskaps- og faglig bistandsprogram. Gjennom analytisk arbeid, tekniske studier, kapasitetsbygging, faglig dialog og utvikling av innovative løsninger bidrar ESMAP til å fremme Verdensbankens arbeid med bærekraftig energi, og arbeider blant annet sammen med SE4all for å oppfylle bærekraftsmål 7 fornybar energi. ESMAP startet i 2017 mer enn 90 aktiviteter i 53 land. ESMAPs budsjett i 2017 var på USD 40 mill., hvorav Norge bidro med om lag ni prosent i lett øremerket kjernestøtte. De norske midlene skulle bidra til arbeidet med ESMAP-programmene 'Lighting Global, SE4All Knowledge Hub, variable renewable energy grid integration, and energy sector governance, markets and planning'. I

tillegg gir Norge midler til ESMAPs program for å redusere fossile subsidier (ESMAP Energy Subsidy Reform).

Gjennom avtalen med *International Centre for Hydropower (ICH)* støtter Norge et kurstilbud for vannkraftsektoren i utviklingsland, med temaer som vannkraftutvikling, drift og vedlikehold, miljø- og sosiale konsekvenser, finans og jus. Porteføljen er på om lag 25 kurs årlig, med over 500 deltakere totalt. I Bhutan har man som resultat av ICHs kurs etablert en komité for damsikkerhet, implementert årlig revisjon av dammer og innført risikohåndtering i miljø- og sosialkonsekvensvurderinger (ESIA). I Tanzania er det utviklet læreplaner for teknikere i drift og vedlikehold av vannkraftverk, med egne moduler for hydrologi og reservoardrift, og teknikere gis opplæring på reelle kraftverk. I Nepal har man utviklet verktøy, prosedyrer og veiledere knyttet til prosjektvurderinger, investeringsanalyser og oppfølgingsystemer.

Norad har støttet *Global Alliance for Clean Cookstoves (GACC)* gjennom ulike avtaler siden alliansens etablering i 2010. Norad inngikk ny kjernestøtte avtale med GACC i desember 2016. Gjennom avtalen bidrar Norge til GACCs overordnede målsetting om å nå 100 millioner husholdninger med rentbrennende kokeovner innen 2020. Midlene bidrar spesifikt til GACCs økte engasjement i flyktningeleirer og humanitære situasjoner. Med hjelp av norske midler kunne GACC i 2017 utvikle og lansere 'Humanitarian Clean Cooking Fund' (HCCF). Etter en grundig vurdering av 190 søknader i første utlysning på støtte gjennom HCCF, valgte GACC to aktører til å motta støtte for implementering av prosjekter i forbindelse med aktivitet i og rundt flyktningeleirer. I Nepal har GACC i samarbeid med ICIMOD og WHO gjennomført en baselinestudie, samt studier for å kartlegge forbrukermønstre og studier av modenhet av markedet for kokeovner og brensel i Nepal. Funn fra studier er analysert og data og informasjon er brukt i dialog med myndighetene for å bygge opp under Nepals målsettinger om 'Smoke-free kitchens by 2020'.

Norske midler har også bidratt til at GACC i samarbeid med UNFCCC og andre, bidrar med strategisk og implementerende støtte til, og kapasitetsbygging av utvalgte utviklingsland (blant annet Etiopia, Ghana, Haiti, India, Kenya, Liberia, Myanmar, Nepal og Nigeria) for realisering av klimaplaner (NDCs), da særlig målsettinger om ren matlaging, og dets bidrag til reduksjon av klimagasser.

Global Energy Efficiency and Renewable Energy Fund (GEEREF) er et fond-i-fond for fornybar energi og energieffektivisering i utviklingsland. Norge inngikk avtale i 2008. Norad overtok forvaltningen av fondet i 2017 og er representert i styret og investeringskomité.

GEEREF har tre statlige bidragsyttere; Norge med 110,1 mill. kroner, EU-kommisjonen med EUR 74,3 mill. og Tyskland med EUR 24 mill. Hensikten med fondet var å tiltrekke kommersielle investeringer som er foretrukket til statlige investeringer. GEEREF lyktes med å mobilisere totalt 28 investorer og EUR 222 mill.

Ved utgangen av 2017⁴ var EUR 166 mill. forpliktet til 13 underliggende fond. GEEREFs investeringsperiode forventes å utløpe innen 2018. GEEREF vil deretter realisere investeringene fram til tidligst november 2023⁵.

⁴ Investors' Quarterly Report 31 desember 2017

⁵ Perioden kan utvides ved behov av styret

[GEEREF Impact Report 2016](#) påpeker at fondet bidrar til bærekraftsmålene 7, 8, 9, 13 og 17 og omtaler oppnådde resultater, herunder at

- 2,7 GW fornybar energi er installert eller under utvikling
- 700 MW ny fornybar energi er installert, en økning på 32 prosent
- 1 600 GWh fornybar energi produksjon, en økning på 32 prosent fra 2015
- tiltakene har bidratt til en årlig reduksjon i utslipp på 1,4 millioner tonn CO₂
- 308 000 husholdninger benytter ny eller mer pålitelig tilgang til strøm
- prosjektene har skapt ca. 5 000 nye arbeidsplasser, hvorav i underkant at 50 prosent er faste arbeidsplasser. Menn utgjør 85 prosent av de ansatte. Hovedvekten av arbeidsplassene er knyttet til utbygging
- 417 små og mellomstore bedrifter benytter ny eller mer pålitelig tilgang til strøm

Samarbeidet mellom *Bhutan* og Norge innen vannkraft og geoteknikk ble avsluttet i 2017. Bhutan er i dag nær 100 prosent elektrifisert og landet har langt bedre institusjonell evne og kapasitet enn før til å styre de store kraftverksutbyggingene. Landets framgang er et resultat av enorm innsats fra Bhutans side, med vesentlige bidrag fra Norge.

Som et resultat av samarbeidet med Norge har det også blitt utviklet strategier for utnyttelse av sol-, bio- og vindenergi, samt planer for energieffektivisering i bygninger og industri. Landet har siden 2007 eksportert strøm. Inntektene fra dette representerer 25 prosent av landets inntekter. Med videre utbygging av energisektoren vil denne inntektskilden sannsynligvis øke. I 2017 laget Norad en [rapport](#) som oppsummerer dette 30 år lange samarbeidet.

Scaling Up Renewable Energy Programme (SREP) er et klimainvesteringsfond som skal bidra til økt tilgang til energi i lavinntektsland, og fremme og demonstrere at investeringer i fornybar energi (vind, sol, geotermisk, biomasse, og små vannkraft) kan gi økt tilgang til energi til husstander, skoler, helsestasjoner og produktiv sektor. Programmets resultatindikatorer:

- Årlig elektrisitetsproduksjon (MWh/år) fra fornybar energi.
- Antall mennesker, bedrifter og kommunal tjenesteyting med bedret energitilgang.
- Reduserte/unnåtte utslipp.

Aggregerte resultatmål etter godkjente planer inkluderer 6 686 GWh per år fornybar energi, ny eller bedre energitilgang for 17 millioner mennesker og 5,4 mill. tonn reduserte CO₂ utslipp per år.

SREP startet med seks pilotland valgt ut i 2009 og omfatter nå tilsammen 27 lavinntektsland pluss Stillehavsregionen som eget innsatsområde.

SREPs innsatser gjennomføres av Verdensbanken eller en av de regionale utviklingsbankene som pekes ut som ansvarlig for investeringsprogrammer og tilhørende investeringsprosjekter i enkeltland. De fleste prosjektene er fortsatt i et tidlig stadium av implementering og programmet har hittil ikke høy resultatoppnåelse.

Flere av landene i SREP har vært gjennom hendelser som har forsinket eller vært en stor utfordring for SREP-framdrift, inkludert krig i Jemen, naturkatastrofer i Nepal og Haiti, sykdomsepidemi i Liberia og Sierra Leone, og politisk uro i Honduras og på Maldivene.

Ved utgangen av 2017 hadde SREP godkjent investeringsplaner for 19 samarbeidsland og forpliktet 65 prosent av sine midler til en portefølje på 40 prosjekter, dvs. et prosjektbidrag på USD 19 mill. i gjennomsnitt. SREP forventer USD 2,5 mrd. i samfinansiering fra andre kilder, som multilaterale

utviklingsbanker og bilaterale partnere. SREP har også innsatser som aktivt mobiliserer private investeringer.

Energising Development (EnDev) er et energipartnerskap støttet av Norge og fem andre europeiske land. EnDev arbeider i ca. 25 land⁶. Målet for EnDev er å redusere energifattigdom gjennom bærekraftige, rene energiløsninger. I 2017 bidro EnDev til at 1,9 millioner mennesker fikk tilgang til moderne energi. 1,1 millioner fikk tilgang til mer rentbrennende kokeovner og 800 000 fikk tilgang til strøm (hovedsakelig fra lanterner). Norge finansierer ca. 10 prosent av budsjettet for nåværende periode (EnDev 2). EnDevs rapporterer at partnerskapet siden 2005 har bidratt til å gi moderne energi til 19,2 millioner mennesker. EnDev rapporterer svært nøkternt, og tar blant annet hensyn til begrenset levetid. Det er derfor grunn til å anta at langt flere har fått slik tilgang.

Forundersøkelser og opplæring

Det meste av midlene under *Bedriftsstøtteordningen for Næringsutvikling innen fornybar energi* gikk i 2017 til forundersøkelser av vannkraft- og solenergi prosjekter i Afrika og Asia. Målet er å utløse flere bærekraftige, kommersielle investeringer, og Norads støtte bidrar til å redusere investors risiko i en tidlig prosjektutviklingsfase og bidrar til langsiktige investeringer i fornybar energiproduksjon.

Scatec Solar ASA

Scatec Solar er et norsk selskap som arbeider innenfor solenergi. Selskapet fikk støtte til forundersøkelser av solkraftverk i Egypt, Myanmar og Bangladesh.

Norad støttet selskapets forstudie i Egypt fra 2015-2017. Den totale prosjektstøtten utgjorde nesten 6 mill. kroner. Formålet med forstudien var å bidra til å framskaffe beslutningsgrunnlag for en eventuell langsiktig investering og bygging av seks solkraftverk i Egypt. Forstudien konkluderte positivt og det ble signert kraftsalgsavtale og sikret finansiering av prosjektet med forventet byggestart i 2018, noe forsinket i forhold til opprinnelige planer. Prosjektene omfatter en total investering på USD 450 mill. Norads støtte til prosjektutviklingen utløser betydelige investeringer i fornybar energi i Egypt.

Scatec Solars prosjekt i Mosambik som Norad støttet med en forundersøkelse i 2015, hadde byggestart i 2017. Solkraftverket vil etter ferdigstillelse levere strøm til 175 000 husstander.

Det ble utbetalt støtte til SN Powers pågående forundersøkelse av et stort vannkraftprosjekt i Myanmar og til utvikling av et vannkraftverk på grensen mellom Rwanda og Kongo (DRK). Dette arbeidet vil videreføres i 2018 og 2019 med støtte til omfattende tekniske, økonomiske og miljømessige undersøkelser før prosjektene eventuelt kan bygges.

Forundersøkelsesstøtten til det norskeide (Freyer Holding) vannkraftverket (9,6 MW) ved Nkusi-elven i Uganda i 2015 var avgjørende for en positiv investeringsbeslutning og førte til byggestart i 2016 med forventet ferdigstillelse i 2018. Det har ikke vært noen fatale arbeidsulykker og forholdet til lokalbefolkningen er god. Tilsvarende har støtte til forundersøkelse av mindre vannkraftverk i

⁶ Bangladesh, Benin, Bolivia, Burkina Faso, Burundi, Kambodsja, Etiopia, Ghana, Indonesia, Kenya, Liberia, Madagaskar, Malawi, Mali, Mosambik, Nepal, Peru, Rwanda, Senegal, Tanzania, Uganda, Vietnam

Ukraina i 2017 bidratt til forventet realisering av prosjektene i 2018. Norad utbetalte også opplæringsstøtte til prosjekter innenfor solenergi til husholdninger.

Relativt små midler bidrar på denne måten til elektrisitet og utvikling i utvalgte land med potensial for sol- og vannkraft. Fordi støtten blir etterskuddsbetalt etter fullførte aktiviteter, kommer ikke tilsagn om støtte og utbetalinger i samme budsjettår. Prosjektutviklingen går over flere år og forsinkes ofte på grunn av uklare rammebetingelser og politisk usikkerhet lokalt. Dette medfører at det er utfordrende å beregne årlige utbetalinger.

Kap. 168 Kvinners rettigheter og likestilling

Post 70 Kvinners rettigheter og likestilling

Tildeling: 131,400 mill. kroner

Budsjettposten er delt mellom Utenriksdepartementet, utenriksstasjonene og Norad. 50 mill. kroner av tildeling til Norad ble benyttet til utdanningstiltak for jenter i regi av Global Partnership for Education (GPE) for å støtte opp om målsettingen om jenters rett til utdanning i Handlingsplanen for kvinners rettigheter og likestilling (2016-2020) (se omtale under Kap 169, post 73). Øvrige midler skulle tildeles tiltak som støtter opp om fire satsingsområder i handlingsplanen:

- Kvinners politiske rettigheter og deltakelse
- Kvinners økonomiske rettigheter og deltakelse
- Bekjempelse av vold mot jenter og kvinner og skadelige skikker
- Seksuell og reproduktiv helse og rettigheter (SRHR)

Kap 168, post 70 Kvinners rettigheter og likestilling Andel forvaltet av Norad - fordelt på DAC-hovedsektor, 2017

DAC Hovedsektor	mill. kroner
130 - Population policies/programmes and reproductive health	62
112 - Basic education	50
151 - Government and civil society, general	19
998 - Unallocated/unspecified	0
Totalt	131

I 2017 ble 16 organisasjoner invitert til å søke om tilskudd til prosjekter. Det ble inngått ni nye avtaler, med hhv. Asia Pacific Forum on Women, Law and Development (APWLD), Asia Monitor Resource Center (AMRC), Sonke, Masimanyane, Musawah, Marie Stopes International (MSI), International Planned Parenthood Federation (IPPF), IPAS og Safe Abortion Action Fund (SAAF). Noen av disse avtalene er delvis finansiert over Kap. 160, post 70 og omtales der. Samtidig ble det avsatt ca. 10 mill. kroner til å følge opp eksisterende avtaleforpliktelser.

Søknadene på tiltak som omhandler kvinners politiske rettigheter og deltakelse samt kvinners økonomiske rettigheter og deltakelse ble ikke vurdert til å ha tilstrekkelig faglig kvalitet. Det ble derfor besluttet å lyse ut 30 mill. kroner opprinnelig tiltenkt dette formålet i en ny åpen utlysning med avtalestart fra 2018. For 2017 ble midlene som derved var udisponert benyttet til å utvide SRHR-tiltakene med eksisterende avtalepartnere. Det ble blant annet overført midler til Safe Abortion

Action Fund (SAAF) som i sin tid ble etablert av blant andre Norge og Storbritannia. Fondet gir støtte til lokale organisasjoner som arbeider med pådriverarbeid og tilgang til trygge aborttjenester. Fondet gir støtte til omtrent 100 ulike organisasjoner. Norge er styremedlem.

Det ble avsatt 5 mill. kroner til kvinner, fred og sikkerhet for å fremme kjønnsperspektivet og kvinners deltakelse i arbeidet med å forebygge og bekjempe voldelig ekstremisme og kvinners deltakelse i fredsprosesser. Midlene gikk til videreføring av avtalene med Fokus (2014-2018) som omhandler arbeid i Sri Lanka og Colombia (2014-2018) og med Nobel Women's Initiative (2015-2018). Det ble inngått ny avtale med Musawah.

I Colombia har *Fokus* arbeidet for å styrke lokale organisasjoner slik at de er bedre i stand til å samarbeide konstruktivt med myndighetene om spørsmål knyttet til kvinner, fred og sikkerhet. Dette har bidratt til at organisasjonenes krav har blitt inkludert i fredsprosessen. Styrking av Fokus' partnere har også bidratt til bedre overvåking av gjennomføring av fredsavtalen mellom myndighetene og FARC. *Nobel Women's Initiative* har bidratt til å bedre tilgang til beslutningsprosesser for kvinneaktivister, menneskerettighetsforkjempere og overlevende etter kjønnsbasert vold. Nobel Women's Initiative arbeider globalt og der deres bidrag blir særlig etterspurt. I 2017 har arbeidet i hovedsak vært rettet mot prosjekter for aktivister i Midt-Østen og Nord-Afrika, særlig Syria og Irak, i tillegg til Guatemala og Colombia. Gjennom Nobel Women's Initiative ble det gitt midler til Organization for Women's Freedom in Iraq (OWFI). OWFI har arbeidet med å øke sikkerheten og å bidra med grunnleggende rettigheter for kvinner som har flyktet fra ISIS i Irak. *Population Council* mottok støtte for kunnskaps- og metodeutvikling for å bidra til å heve kvaliteten på FGM-programmer gjennom bedre monitorering og resultatstyring.

Norad har mottatt sluttrapport for *Marie Stope's International (MSI)* for avtaleperioden 2013-2014. kroner. Støtten har bidratt til å forebygge 7,6 millioner ikke planlagte graviditeter, 4,8 millioner utrygge aborter og 21 600 dødsfall knyttet til graviditet og fødsel gjennom organisasjonens arbeid med trygg abort-programmer og pådriverarbeid. Norad har mottatt sluttrapport fra *IPAS* som i perioden 2013-2015 mottok rundt 40 mill. kroner i kjernestøtte. Oppnådde resultater for 2016 er blant annet at 582 884 kvinner fikk tilbud om trygg abort i totalt 17 land. Norad har også mottatt sluttrapport for *Arrow* for avtaleperioden 2014-2016. Støtten har bidratt til at det blir tydeligere fokus på religiøs fundamentalisme og dets innflytelse på SRHR i Sørøst-Afrika

Kap. 169 Global helse og utdanning

Post 70 Global helse

Tildeling: 3,053,050 mill. kroner

Formålet med bevilgningen er å bidra til å nå bærekraftsmål 3, helsemålet, med særskilt vekt på prioriterte delmål knyttet til dødelighet blant kvinner, barn og ungdom, og å stoppe spredning av hiv og aids, tuberkulose, malaria og andre smittsomme sykdommer. Støtten skal innrettes slik at den bidrar til styrking av helsesystemene i utviklingsland og til langsiktige og forutsigbare innsatser. Hoveddelen av midlene var knyttet til allerede inngåtte avtaler til langsiktig støtte. I tråd med føringer til Norad ble øvrige midler benyttet til ulike tiltak som fremmet innovasjon innen helse; forskning, produktutvikling og innovasjon; faglig bistand og seksuell og reproduktiv helse (SRHR).

Kap 169, post 70 Global helse

Andel forvaltet av Norad - ti største mottakere fordelt på avtalepartner (1 000 kroner)

Avtalepartner	2 017
GAVI - Global Alliance for Vaccines and Immunization	1 507 275
World Bank	600 000
GFATM - Global Fund to Fight AIDS, Tuberculosis and Malaria	600 000
Norges Forskningsråd	120 000
IBRD - International Bank for Reconstruction and Development	100 000
WHO - World Health Organization	47 000
IPPF - International Planned Parenthood Federation	22 572
UiO - Universitetet i Oslo	9 001
EOSG - Executive Office of the Secretary-General	9 000
USAID	6 000
Andre	31 980
Totalt	3 052 828

Norad gir nedenfor oversikt over noen av tiltakene som mottok midler i 2017. Resultatomtale er også basert på utbetalinger foretatt i 2016.

Tilskudd knyttet til globale finansieringsmekanismer

I 2017 overtok Norad forvaltning av de store multilateral fondene Gavi, GFATM og GFF. Over to tredjedeler av bevilgningen for globale offentlig-private helsepartnerskap og finansieringsmekanismer går til disse fondene. Innen fondene legges det vekt på styrking av helsesystem, tilgang til helsepersonell og bærekraft gjennom økt nasjonal finansiering og mer effektiv bruk av helsebudsjetter.

Vaksinealliansen Gavi arbeider for at alle barn i fattige land skal få et fullverdig vaksinetilbud. Norge er Gavis tredje største giver, og dekker 10 prosent av Gavis samlede budsjett. Norges bidrag for perioden 2016 – 2020 er 6,25 mrd. kroner. I tillegg støtter Norge poliovaksinering gjennom polioinnsatsen til Gavi. Strategi for 2016-2020 har økt fokus på rettferdig tilgang og kan vise til konkrete resultater.

Vaksineprogrammet ble i 2000 introdusert til de 73 fattigste landene, med mål om at 20 av 73 land i 2020 er selvfinansierte med sine vaksineprogram. Resultater per 2017 er at 16 av 73 land er selvfinansiert. I 2016 innfridde alle land med krav til samfinansiering sine forpliktelser, mot 85 prosent i 2015. Tall for 2016 viser at av 73 land har 57 introdusert pneumokokkvaksine, over halvparten introdusert rotavirusvaksinen og 54 introdusert inaktivert poliovaksine. Gavi har også startet forberedende arbeid med å introdusere HPV-vaksine for unge jenter for beskyttelse mot livmorhalskreft. Målet er å vaksinere mer enn 30 millioner jenter og avverge omkring 900 000 dødsfall innen 2020. I 2016 har Gavi bidratt til vaksinering av 65 millioner barn. Resultatet viser at Gavi er på rett vei for å nå målet om å vaksinere 300 millioner barn i perioden 2016-2020, noe som er forventet å hindre mellom fem og seks millioner dødsfall. I perioden 2000 – 2016 har Gavi vaksinert 640 millioner barn.

Gavi arbeider for at lik og rettferdig fordeling internt i land er ivaretatt (equity). Målet mot 2020 er at 26 prosent av landene når målene for lik og rettferdig fordeling. I 2016 var resultatet 16 prosent. Gavi har bidratt til styrking av rutiner til forsyningskjeder for å sikre at vaksiner holder riktig temperatur fra de blir produsert til de når sluttbruker. I 2016 hadde 19 prosent av land som mottar

støtte tilfredsstillende systemer, en økning på tre prosent fra 2015. Gavi har også bidratt til økt konkurranse i markedet og økt forsyningssikkerhet, og dermed bidratt til å senke pris på vaksiner. I 2016 kjøpte Gavi fra 15 ulike produsenter, en økning på fem produsenter fra 2001. Åtte av produsentene var basert i framvoksende markeder, mot kun en produsent i 2001.

Det globale fondet for bekjempelse av aids, tuberkulose og malaria (GFATM) er et resultatbasert fond som mobiliserer ressurser for finansiering av tiltak for å bekjempe disse sykdommene i de områdene av verden hvor behovet er størst, i samsvar med nasjonale planer og prosedyrer. Norges støtte utgjør rundt to prosent av GFATMs totale budsjett for perioden 2017-2019, med 2 mrd. kroner.

For perioden 2012 – 2016 nådde GFATM sine mål om at støtten skulle redde 10 millioner liv og avverge 180 millioner tilfeller av de tre sykdommene. Foreløpige rapporter indikerer at GFATM vil oppfylle målet om å avverge ytterligere 14 millioner dødsfall og 194 millioner smittetilfeller i perioden 2017 – 2019. I løpet av 2017 har Det globale fondet hatt dialog med andre globale helseinitiativ, som vaksinealliansen Gavi og legemiddelinitiativet UNITAID, om tettere samarbeid og mer integrert støtte, slik at disse sammen kan støtte komponenter av helsesystemer og nå enda lenger ut. Det globale fondet støtter dessuten arbeid med grupper som er ekstra utsatt for smitte, i tråd med prinsippet om at ingen skal utelates.

Den globale finansieringsfasiliteten for kvinner, barn og ungdoms helse samt ernæring (GFF)

Selv om *Den globale finansieringsfasiliteten for kvinner, barn og ungdoms helse samt ernæring (GFF)* med sine to år fortsatt er en svært ung mekanisme, begynner resultater å komme. Målet er å mobilisere og kanalisere internasjonale og nasjonale tilleggsressurser som trengs for å oppskalere og vedlikeholde effektiv og riktig fordelt levering av 'Reproductive, Maternal, Newborn, Child and Adolescent Health plus Nutrition' tjenester av god kvalitet (RMNCAH+N). I tillegg vil GFF støtte overgang til langsiktig bærekraftig nasjonal finansiering av slike tjenester

Norge er fortsatt største bidragsyter med 3,6 mrd. kroner for perioden 2015-2020. I 2017 startet arbeidet med påfylling til fondet og Norge skal i 2018 være vertskap for påfyllingskonferansen der målet er å mobilisere USD 2 mrd.

GFF-tilnærmingen inkluderer å utarbeide en langsiktig nasjonal finansieringsstrategi. GFF-utbetalinger knyttes opp mot konkrete programmer finansiert av lån fra International Development Association (IDA) og GFF-utbetalinger er i noen tilfeller knyttet opp mot resultater eller økte nasjonale budsjetter. Andel finansiert gjennom IDA-lån har økt mer enn forventet og utgjør nærmere 85 prosent, mot forventet andel på 75 prosent av programkostnader. Resultatet er økt samarbeid mellom helse- og finansdepartementet i land, og at flere land har økt nasjonale budsjetter for kvinner, barn og ungdoms helse, samt ernæring.

Norge har bidratt til at seksuell og reproduktiv helse og rettigheter (SRHR) prioriteres i GFF. Flere land har innført egen budsjettlinje for prevensjon. Det er estimert at 28 prosent av innsatsen er knyttet til SRHR. GFF er derfor en viktig kanal for norsk SRHR innsats.

Tilskudd knyttet til forskning, produktutvikling og innovasjon

En viktig forutsetning for å nå bærekraftmålet for helse er forskning, produktutvikling og innovasjon. Det er behov for å utvikle innovative finansieringsmetoder og teknologiske løsninger som kan bidra til å løse flaskehalsen som hindrer resultatoppnåelse og å støtte arbeid for å forebygge og bekjempe pandemier.

I 2016 støttet Norad opprettelsen av et interimsekretariat for det nye initiativet *Global koalisjon for forebygging av epidemier og pandemier (CEPI)* gjennom Folkehelseinstituttet. Dette har resultert i at koalisjonen har gått fra å være i en oppstartsfasen til en etablert permanent organisasjon. I november 2017 ble det første permanente styre valgt med representanter fra givere, privat sektor og sivil samfunn. CEPI støtter forskning og vaksineutvikling for truende epidemiske sykdommer, slik at vaksiner vil være klare til utprøving tidlig i et utbrudd, og dermed bidra til å begrense utbruddet og derved unngå at det utvikler seg til en epidemi. I 2017 lanserte CEPI en utlysning rettet mot utvikling av vaksinekandidater mot tre virus: Lassa feber (LASV), Middle East Respiratory Syndrome (MERS) og Nipah. Disse er identifisert til å ha potensial til å bli store epidemier. I tillegg ble det lansert en utlysning for utvikling av vaksineplattformteknologi for å gjøre det mulig med rask vaksineutvikling for epidemiske utsatte infeksjoner.

En hovedplattform for støtte til forskning og innovasjon med deltakelse av norske forskningsmiljø er program for *Global helse- og vaksinasjonsforskning (GLOBVAC)*, gjennom en flerårig avtale med Forskningsrådet. GLOBVAC støttet 51 prosjekter i 2017 hvor totalt 13 ble avsluttet på slutten av året. To innovasjonsprosjekter i privat sektor kunne vise til forbedrede modeller og prototyper og ett registrert patent. Totalt hadde prosjektene 198 samarbeidspartnere, hvorav 155 internasjonale. Partnerne representerer forskningsinstitusjoner fra hele verden, mange av dem i lav- og mellominntektsland. GLOBVAC gjennomførte blant annet en felles utlysning med EDCTP2, et partnerskap for kliniske utprøvinger i samarbeid med utviklingsland. Det er forventet at utlysingen vil øke graden av internasjonalisering og gjøre det mulig å støtte fase II og III av kliniske studier. I regi av GLOBVAC ble konferansen 'Ensuring healthy lives for all' avholdt i Trondheim. Norsk og internasjonal forskning på global helse ble presentert og satt i kontekst av bærekraftsmålene og Agenda 2030.

Unitaid er et initiativ for tilgang til bedre produkter for forebygging, diagnostisering og behandling av hiv, tuberkulose og malaria og deres ko-infeksjoner, samt produkter for bedre barne- og mødrehelse. Norge er en av grunnleggerne av Unitaid og har støttet arbeidet siden starten i 2006. Det tas høyde for videre støtte etter 2017. Støtten i 2017 har blant annet bidratt til at prisen på effektiv 'en pille om dagen' - behandling for hiv ble redusert til 75 USD per person per år. Bare i Sør-Afrika vil dette kunne føre til besparelser i medisininnkjøp på opp til USD 900 mill. de neste seks årene. Unitaid's støtte har også gjort nye metoder for forebygging av malaria blant barn tilgjengelig, og bedre diagnostisering og behandling av behandlingsresistent tuberkulose.

Innovasjonspartnerskapet *Saving Lives at Birth (SL@B)* har en avtale for perioden 2017-2019 på 36 mill. kroner. Avtalen har bidratt til over 120 innovasjoner som bidrar til å redde liv i tiden rundt fødsel i utviklingsland. Medisinen Chlorhexidine og apparatet Bubble CPAP er allerede tatt i bruk i stor skala. Andre, som apparatet Odon og medisinen Inhalerbar-Oxytocin, viser gode resultater i kliniske forsøk. Programmet rapporterer om at 10 000 liv er reddet, 2 millioner kvinner og barn nådd med helsetjenester, og USD 123 mill. i ekstra finansiering fra andre aktører enn SLAB partnere.

Flere avtaler med *produktutviklingspartnerskap* avsluttes etter 2017, blant annet *Drugs for Neglected Diseases initiative (DNDi)* som har utviklet et mer effektivt og forenklet medikament mot afrikansk

sovesyke som er søkt godkjent for bruk og *Tuberculosis Vaccine Initiative (TBVI)* som med støtte fra Norge har utviklet flere vaksinekandidater mot tuberkulose. Spesielt har en av disse, under tidlig klinisk testing, vist seg å være kandidat for forbedring av BCG-vaksinen. *Malaria Venture (MMV)* har fått norsk støtte til forskning på malariamedisiner for gravide kvinner og barn, grunnet mangel på tilpassede medikamenter for slike sårbare grupper. MMV har estimert at malariamedikamenter utviklet i MMV-partnerskap har reddet mer enn en million unge liv i perioden 2009-2016.

Det er heller ikke planlagt videre støtte etter 2017 til en felles elektronisk plattform med et nettverk av eksperter og forskere innen resultatbasert finansiering (RBF) og tilgrensende problemstillinger i afrikanske land, *ITM – RBF Community of Practice*. Nettverket har knyttet sammen fagpersoner i nord og sør, bidratt til utveksling av kompetanse og styrket samarbeid innen resultatbasert finansiering. I 2017 har intensivert innsats medført at plattformen er utviklet videre og det har vært en sterk økning i bidragsyttere. Støtte til flergiverfondet i Afrikabanken *Value for Money Multidonor Trust Fund* har mottatt støtte siden 2013. Støtten har bidratt til å styrke kunnskap og bevissthet blant finansministre og i budsjettkomitéer i nasjonalforsamlinger om verdien av å investere i helse.

Visjon 2030-initiativet for innovasjon på helse og utdanning omtales samlet under Kap 169, post 73.

Tilskudd knyttet til faglig bistand

Fag-, kunnskap- og institusjonssamarbeid er et viktig virkemiddel for å styrke globale helse, og Norge har kompetanse som kan bidra til å løse kunnskapsbehov i lav- og middelsinntektsland. Norge støtter områder der norsk helsesektor har kompetanse, som helseinformasjonssystemer og statistikk, og utvikling og bruk av evidens i helsepolitikkutforming.

Universitetet i Oslo (UiO), Folkehelseinstituttet (FHI) og Statistisk Sentralbyrå (SSB) fikk støtte til ulike prosjekter innen utvikling av helseinformasjonssystem, registre, kunnskapsoppsummering og samarbeid med internasjonale organisasjoner og nettverk. Støtten har bidratt til at nær 60 land bruker DHIS 2, et fleksibelt, nettbasert open-source informasjonssystem, i sitt helseinformasjonssystem i dag og utvikling av et mor-barn register basert på DHIS 2. Systemet er implementert på nasjonalt nivå i Palestina, og under testing i Bangladesh og Ghana. Støtten har videre bidratt til samarbeid om utvikling av en ny datakvalitetsprosess app innen DHIS 2 for å styrke datakvaliteten i helsedatasystemer, arbeidsplaner og dataforbedringer. Det er utviklet metoder for å styrke sivilregistrering og innhenting av vital statistikk kapasitet, utarbeidet e-læringsmodul innen vital statistikk kapasitet og det er gjennomført en rekke seminarer og introduksjonsforelesninger i Afrika og Asia. Tiltaket er delfinansiert over Kap 165, post 71.

Norad har i tillegg finansiert *Folkehelseinstituttet (FHI) - prosjektet Global helsesikkerhetsagenda* for å bygge kapasitet i land for å forebygge, oppdatere og respondere til helsekriser, inkludert utbrudd av smittsomme sykdommer. Resultater så langt er at behovsanalyser for Ghana, Moldova, Malawi og Palestina er konkludert og arbeidsprogram avtalt. Tiltaket er delfinansiert over Kap 150, post 78, Kap 164, postene 72 og 73.

Norad avsluttet flere avtaler i 2017 inkludert et forskningssamarbeid ved *Universitetet i Bergen om metoder for helseprioriteringer*. Prosjektet viser til gode resultater innen forskning (publiserte publikasjoner og PhDs), politikk; med betydelig bidrag til WHO sin veiledning om universell

helsedekning, innen ikke-smittsomme sykdommer og kvalitet i helsetjenesten, og oppbygging av forskning og kompetanse for beslutningsstøtte i Etiopia.

Tilskudd knyttet til seksuell og reproduktiv helse og rettigheter

Norad oppskalerte støtten til SRHR-tiltak i 2017. Fra Kap. 169, post 70 ble det blant annet gitt en økning på 22,5 mill. kroner til IPPF. IPPF mottok også støtte over andre budsjettposter og omtales under Kap. 160, post 70.

Det ble i tillegg gitt støtte til gjennomføring av *teknisk ekspertmøte om seksualitetsundervisning (CSE)* arrangert av Norge og UNFPA i samarbeid med andre FN organisasjoner i Oslo 2017. Der ble det opprettet et globalt CSE nettverk av likesinnede land og FN som vil fremme seksualitetsundervisning i forhandlinger og på landnivå. Det ble også gitt en engangsutbetaling til arbeidsgruppen *Intergovernmental Group on Reproductive health in Crisis (IAWG)* om støtte til arbeidet med å utvide og styrke tilgangen til seksuelle og reproduktive helsetjenester av høy kvalitet for mennesker rammet av konflikter og naturkatastrofer og gjøre de globale retningslinjene for SRHR kjent i humanitære situasjoner. Avtalen med *Guttmacher Institute* ble forlenget til 2017 for videreføring av støtten til Guttmacher/Lancet kommisjonen om SRHR som skal lansere rapport fra kommisjonsarbeidet i mai 2018. I tillegg ble ferdigstillingen av en studie om utrygg abort i DR Kongo av Guttmacher og partnere finansiert over denne avtalen. Studien ble lansert høsten 2017 og viser at utrygge aborter er vanlige og at en stor andel av svangerskapsrelaterede dødsfall kan relateres til utrygge og farlige aborter. Det er ikke planlagt videre utbetalinger.

Den oppskalerte innsatsen planlegges videreført i 2018, blant annet ved ny avtale med UNFPAs oppkjøps- og distribueringsordning for prevensjonsmidler (UNFPA Supplies).

I 2017 ble det i tillegg utbetalt støtte til allerede eksisterende innsatser:

FNs generalsekretærs kontor for Every Women Every Child Initiative (EWEC). FNs generalsekretær Guterres besluttet tidlig i 2017 å gå inn som med-leder av Høynivåstyringsgruppen for EWEC som i april samme år vedtok *Every Woman Every Child (EWEC) Partners Framework 2020*, et rammeverk for å levere på *Den globale strategien for kvinner, barn og ungdoms helse* som dekker seks områder. For hvert område er det laget egne veikart for arbeidet. Under FNs generalforsamling støttet ledere opp om planen med politisk og finansiell støtte til blant annet *Den globale finansieringsfasiliteten (GFF) for EWEC*, politisk og faglig støtte til satsing på tidlig barndomsutvikling, involvering av privat sektor og behov for innovasjon. Støtten har siden 2015 bidratt til arbeidet med EWEC-initiativet og mobilisering av 240 forpliktelser til en verdi av USD 28 mrd. til *Den globale strategien*. Det er estimert at midler kanalisert gjennom *Den globale strategien* har nådd 273 millioner kvinner, barn og ungdom.

Partnerskapet for mødre-, nyfødt- og barnehelse (PMNCH) har en nøkkelrolle innen EWEC der over 1 000 partnere er medlemmer og utvikler og samles om de viktigste policyområdene. Et felles eierskap blant FN-organisasjonene, privat sektor, frivillige organisasjoner, giver- og partnerland m.fl. bidrar til større oppslutning og mer effektiv gjennomføring på landnivå. Partnerskapet arbeider tett med FNs generalsekretærs kontor. I fellesskap utviklet de *EWEC Partners Framework 2020* som omfatter nøkkelpartnerne i EWEC. PMNCH har en spesiell rolle i å støtte GFFs sivilsamfunns-plattform. Partnerskapet er vertskap for FNs generalsekretærs *The Independent Accountability Panel*, en ekspertgruppe som rapporterer på *Den globale strategien*. I 2017 var rapporten klar på at det er

behov for å inkludere og levere bedre helsetjenester for ungdom og oppfordret nøkkelaktørene innen EWEC til å samarbeide mer og organisere seg bedre for å nå felles mål.

Women Deliver (WD) har blitt støttet av Norad over flere år, og har siden lanseringen i 2007 etablert seg som en viktig global aktør for jenter og kvinners helse under mottoet 'Women Deliver. Invest in Girls and Women – It pays!'. I mai 2016 gjennomførte WD i København sin fjerde globale konferanse med 5 700 deltakere fra 169 land og 2 500 ulike organisasjoner. Norad har også støttet utviklingen av WDs Young Leaders Program siden 2010. 500 unge ledere har gjennomgått det nå prisbelønnede programmet. Det ble inngått en ny ettårig avtale med Women Deliver høsten 2017. Den nye avtalen fokuserer på videreføring av Young leaders programmet, mobiliseringsarbeid knyttet til seksualitetsundervisning og GFF og å utarbeide et veikart og materiale til bruk for å fremme seksualitetsundervisningsagendaen internasjonalt.

African Institute for Development Policy (Afidep) mottok støtte i avtaleperioden 2013-2017 og er nå avsluttet. Eksempel på oppnådde resultater er bidrag til Kenyas 'Adolescent Sexual and Reproductive Health (ASRH) policy' som prioriterer seksualitetsundervisning og prevensjon (2015), samt bedre tilgang til og bruk av indikatorer relatert til ungdoms seksuelle og reproduktive helse i helseinformasjonssystemer i Malawi og Kenya.

Norads avtale med *Reproductive Health Supplies Coalition (RHSC)* ble avsluttet i 2017 etter en 'non-cost extension' for avtaleperioden 2013-2015. Den norske støtten har bidratt til å implementere og overvåke anbefalingene fra FN kommisjonen om livsviktige medisiner for kvinner og barn fra 2012. Dette har inkludert økt tilgang til prevensjonsmiddelet p-staver; innovasjon i teknologi for kostnadseffektivisering av SRHR programmer for kvinner og unge jenter og sikret at abortpiller har blitt del av livsviktige og livreddende mødre helseprodukter for å øke tilgang til trygg abort på landnivå. RHSC har gjennom sine medlemmer bidratt til å løse transport- og distribusjonsproblemer, noe som har en estimert besparing på USD 430 mill. beregnet ut fra det norske bidraget i perioden. RHSC får ansvar for å overvåke prisreduksjonen tilknyttet volumgarantiene på p-staver fra 2019.

Post 73 Utdanning

Tildeling: 984,000 mill. kroner

Det globale bærekraftmålet for utdanning er referanserammen for implementering av Meldt St. 25 (2013 – 2014) Utdanning for utvikling. Formålet med bevilgningen er å bidra til å nå bærekraftsmål 4 om utdanning, med særskilt vekt på prioriterte delmål knyttet til at alle barn får begynne på og fullføre grunnskole, at alle barn og unge lærer grunnleggende ferdigheter og rustes for livet og at flest mulig får ferdigheter som sikrer overgang til arbeidslivet.

Kap 169, post 73 Utdanning

Andel forvaltet av Norad - ti største mottakere fordelt på avtalepartner (1 000 kroner)

Avtalepartner	2 017
GPE - Global Partnership for Education	562 414
Norges Forskningsråd	45 000
SIU - Senter for internasjonalisering av utdanning	38 256
UNESCO - UN Educational, Scientific and Cultural Organisation	32 800
NTNU - Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet	29 866
BMZ - German Federal Ministry for Economic Cooperation and Development	27 000
KD - Kunnskapsdepartementet	25 744
Innovasjon Norge	25 000
Rockefeller Philanthropy Advisors	19 800
Makerere University	16 334
Andre	161 780
Totalt	983 994

Støtten ble innrettet slik at samarbeid fokuserer på resultater og med prioritet til viktige satsingsområder for Norge som jenters utdanning, utdanning i krise og konflikt, kvalitet og læringsutbytte og yrkesfaglig opplæring, og oppfølging av kommisjonen for finansiering av utdanningsmuligheter. Store deler av bevilgningen var øremerket og resterende midler ble brukt i tråd med føringer mottatt gjennom tildelingsbrev. Norad gir nedenfor oversikt over noen av tiltakene som mottok midler i 2017 under Norads tildeling fra denne posten. Resultatomtale er også basert på utbetalinger foretatt i 2016.

Vi viser også utbetalte midler fordelt på hovedområder for utdanningssatsingen:

Kap 169, post 73 – fordeling, utbetalte midler	
Støtte til utdanning gjennom multilaterale kanaler	630 985
Støtte via flergiverfond (Verdensbanken)	10 000
Støtte via andre kanaler	53 995
NORHED	131 856
EnPe Energi og Petroleum	29 704
Innovasjon utdanning	60 869
Yrkesopplæring	66 586

Tilskudd knyttet til støtte til utdanning gjennom multilaterale kanaler

Det globale partnerskap for utdanning (GPE) støtter 65 utviklingsland for å sikre at alle barn får en grunnleggende grunnopplæring med høy kvalitet, med prioritet mot de aller fattigste, de mest sårbare grupper og barn som lever i sårbare stater og konflikt. Norge er blant GPEs største givere og har inngått en flerårig avtale (2011-2018) på rundt 2,4 mrd. kroner. Norad vil i 2018 inngå en ny treårig avtale med GPE med forventet årlig utbetaling på 690 mill. kroner. GPE har tre overordnede målsettinger:

- forbedret kvalitet i undervisningen og mer læringsutbytte
- bedre inkludering og mindre forskjeller i skolen
- effektive utdanningssystemer.

65 prosent av GPEs land viser framgang i læringsresultater mellom 2000 og 2015. I 2017 ville støtten GPE ga til partnerland være tilstrekkelig til å dekke kostnadene for å gi 5,3 millioner barn skolegang i et år. Det er videre estimert av disse vil 3,7 millioner være i sårbare stater og 2,5 millioner er jenter. Et viktig resultat er i forhold til nasjonal ressursmobilisering. 79 prosent av land med tilgjengelig data brukte enten 20 prosent av statsbudsjettet på utdanning eller hadde en økning i andelen av statsbudsjettet som gikk til utdanning fra 2015 til 2016. Andelen partnerland med framgang på antall elever pr. kvalifisert lærer har imidlertid ikke nådd ønsket mål i 2017.

På landnivå arbeider GPE med å styrke sektorplanleggingen på utdanning og implementering av planer. Sektorplaner er viktig for å gjøre riktige investeringsvalg og første skritt mot effektiv implementering. Andelen sektorplaner som møter GPEs kvalitetskriterier har økt fra 58 til 98 prosent for 2017. Per juni 2017 var det 48 aktive landprogram til en verdi av USD 1,96 mrd. Over halvparten av midlene gikk til 28 sårbare stater. I 2017 distribuerte 14 landprogram til sammen nesten 29 millioner lærebøker, og GPE har oppnådd bedre resultater enn planlagt. Totalt 402 000 lærere fikk opplæring i 2017 og milepælen for 2017 er nådd. 4 139 klasserom ble bygget eller rehabilitert i 2017 gjennom midler fra GPE.

Globalt arbeider GPE for å mobilisere mer og bedre finansiering og å bygge et sterkere partnerskap. GPE hadde en vellykket påfyllingskonferanse i februar 2018, mens det globalt fortsatt rapporteres om at støtten til utdanning totalt sett faller.

Det ble i 2017 inngått en flerårig avtale med UNESCO for *Lærerinativet*. Overordnet formål er å bidra til økt kvalitet i utdanningen gjennom å styrke arbeidet med nasjonal lærerpolitikk som igjen vil sikre at landene får flere godt kvalifiserte lærere. Initiativet skal også fremme koordinering og samarbeid mellom de store internasjonale organisasjonene som arbeider på feltet. I 2017 ble det igangsatt landanalyse av de fire deltakerlandene. Landanalysene vil danne grunnlag for videre arbeid.

Norge har støttet *den uavhengige internasjonale kommisjonen for finansiering av utdanning (the Education Commission)* siden 2015. Den konkrete leveransen var å utarbeide en rapport, 'the Learning Generation' til FNs generalforsamling i september 2016. I 2017 mottok sekretariatet midler til arbeidet med å spre rapporten og anbefalingene; inspirere og motivere til reformer og strukturere partnerskap som skulle videreføre anbefalingene i rapporten. Målsettingen ble oppnådd, med god media-dekning, gjerne frontet av kommisjonærene. G20-møtet i Hamburg ble en viktig arena. Det har vært ustrakt aktivitet for å motivere land til reformer og kommisjonær Kilwete har besøkt statsoverhoder i 14 afrikanske land samt Myanmar og Vietnam for å rekruttere pionerland. Det er viktig at anbefalingene i kommisjonsrapporten følges opp av andre etablerte mekanismer og

institusjoner. Arbeidet med å legge til rette for nettopp dette kunne gjerne ha blitt fulgt opp i større grad i 2017.

Brookings Institution fikk utbetalt 10 mill. kroner i 2017 som siste utbetaling av treårig avtale på 30 mill. kroner. Oppnådde resultater er at Center for Universal Education (CUE) har produsert 80 publikasjoner og gjennomført ni arrangementer. I den siste perioden har CUE arbeidet innenfor fire hovedområder: formidling av den globale utdanningsagendaen; fremme resultatmåling og læringsutbytte; fremme mer effektiv ressursbruk på utdanning gjennom innovative finansieringsmekanismer og å nå de mest marginaliserte med fokus på tidlig barndom, jenters utdanning og utdanning i krise og konflikt.

OECDs arbeid med *Programme for International Student Assessment for Development (PISA Development)* har, med norsk støtte utviklet en PISA undersøkelse som gir informasjon som er bedre tilpasset behovene til lav- og mellominntektsland men som likevel kan sammenstilles med den regulære PISA undersøkelsen. PISA undersøkelsenes overordnede mål er å bidra til å bedre kvaliteten på nasjonale utdanningssystemer og gjennom dette bidra til økt læring. OECD hadde avtale med ni land i 2017. Fem av disse har samlet inn data på barn som går og som ikke går på skolen. Data vil bli analysert og inkludert i PISA dataene som offentliggjøres i 2019. Mentorsamarbeid for å bedre land som deltar i PISA for Development sin kapasitet til å implementere undersøkelsen ble også etablert i 2016 og 2017. Norad deltar i arbeidet gjennom en rådgivende gruppe sammen med andre givere, representanter fra deltakerlandene og partnere i prosjektet, inkludert Verdensbanken, UNESCO og Unicef.

Organisasjon for utvikling av utdanning i Afrika (ADEA) er en nettverksorganisasjon knyttet til Afrikabanken som fremmer partnerskap mellom afrikanske utdanningsministre, bistandsorganisasjoner og andre aktører for å styrke volum og kvalitet på utdanningsinnsatsen i Afrika. Norad har gitt ettårig kjernestøtte til organisasjonen siden 2014. Resultatet av støtten har blant annet vært at en ny strategisk plan og resultatrammeverk har blitt etablert og bidratt til at ADEA kan gjennomføre planlagte aktiviteter.

Norad har en flerårig avtale med *Inter-Agency Network for Education (INEE)* og sitter i styringsgruppen. INEE er et globalt nettverk som har som målsetting å fremme utdanning for barn og unge som bor i områder rammet av krise og konflikt. Nettverket har utarbeidet minimumsstandarder for utdanningsrespons i krise og konfliktsituasjoner. Disse standardene følges av en rekke sivilsamfunnsorganisasjoner som leverer utdanningstjenester i krise- og konfliktsituasjoner, og har til hensikt å sikre et minimum nivå av tilgang og kvalitet i utdanningen.

Tilskudd knyttet til støtte via flergiverfond (Verdensbanken)

Verdensbankens flergiverfond Results in Education for All Children (REACH) har i 2017 fortsatt kunnskapsutviklingen om resultatbasert finansiering innen utdanning. Programmet består av to landprogram (Nepal og Libanon) og en rekke kunnskapsutviklings- og innovasjonstiltak. Norges støtte til fondet, totalt 110 mill. kroner i perioden 2015-2017, har bidratt til dette. Norad forventer å motta resultater fra noen av prosjektene høsten 2018.

Tilskudd knyttet til støtte via andre kanaler

Norge har i perioden 2015-2016 hatt avtale med USAID om samfinansiering av en feasibilitystudie som ser på muligheten for *et globalt samarbeid om et bokfond* for å bedre tilgang til læremidler og dermed bidra til økt læringsutbytte i relevante land. Avtalen ble avsluttet i 2017 og forpliktelsene i

avtalen er gjennomført. Det ble framskaffet både feasibilitystudier av god kvalitet og kunnskapsgrunnlag som nå er et viktig grunnlag for Norges engasjement i The Global Book Alliance.

Graça Machel Trust har mottatt støtte for *Women In Media Network (WIMN)* siden 2015 og mottok i 2017 siste utbetaling. WIMN består av afrikanske kvinnelige journalister og reportere som gjennom nettverket og respektives medier fremmer saker om kvinner og jenters situasjon innen helse, utdanning og likestilling. En rådgivergruppe med afrikanske medieledere er knyttet til prosjektet.

NORHED og EnPe

I 2017 ble det tildelt støtte til kapasitetsbygging innenfor forskning og høyere utdanning gjennom NORHED- og EnPe-programmene, Kvotestipendordningen og Senter for Internasjonalisering av utdanning (SIU) til NORPART.

NORHED består nå av 50 prosjekter hvorav 45 løper til 2018/2019 og fem til 2021. Samlet inkluderer programmet 62 universiteter i Afrika, Asia og Latin-Amerika i tillegg til 13 universiteter og høyskoler i Norge. Studieprogrammene i NORHED er innen fagene utdanning, helse, demokratisk og økonomisk styresett, humaniora, naturressursforvaltning og klima og miljø. I tillegg er det en egen satsing rettet mot Sør-Sudan.

En midtveisgjennomgang av NORHED-programmet ble gjennomført av Technopolis Group i 2017. Denne understreker at programmets design og innretning har høy relevans knyttet til lokale, institusjonelle og nasjonale behov og viser at partnerskapsmodellen basert på sør-nord og sør-sør-nord samarbeid bidrar til kapasitetsutveksling mellom partnere og regionalt fokus. Skiftet til avtalepartner i sør vurderes som et viktig grep for å sikre eierskap og lokal forankring, og anses som et tegn på tillit. Det at sør-partner er avtalepartner vurderes som kapasitetsbyggende i seg selv og teller positivt overfor andre internasjonale givere. Gjennomgangen konkluderer med at NORHED har stort potensial for å oppnå tiltenkt effekt, også etter at finansieringen avsluttes. Selv om programmet ble etablert i forkant av Agenda 2030 viser gjennomgangen at programmet responderer på alle 17 bærekraftsmålene, med hovedvekt på utdanning, likestilling og partnerskap. Partnerskap framheves som en viktig faktor for kvalitet og gjennomføring av prosjektene, og spesielt i tilfeller der eksterne forhold som konflikt og politisk uro er en risikofaktor for gjennomføring av aktiviteter. Gjennomgangen blir et av flere innspill for en eventuell ny fase av NORHED etter 2018.

244 studieprogrammer, primært på Master- og PhD-nivå, er utviklet gjennom NORHED. 135 av studieprogrammene er nye, mens 109 er oppgraderte eksisterende programmer. Over 10 000 studenter har blitt innrullert i NORHED-støttede program og 5 100 av disse er uteksaminert per 2017. Over 1 500 studenter har fått stipend, hvorav 52 prosent kvinner. Stipend går primært til ansatte ved partnerinstitusjonene som ledd i å styrke lærekraftene og kvalitet på undervisningen. Økt likestilling er et viktig delmål for NORHED-programmet og dette styrkes ved rekruttering av kvinnelige ansatte samt inkludering av kjønnsperspektiv i blant annet pensum, undervisning, forskningsmetoder og forskningstematikk.

Det oppnås gode resultater på prosjektnivå i NORHED. Et naturressursforvaltningsprosjekt har bidratt til etablering av Vietnams første internasjonale masterstudie innen fiskeriforvaltning og klimaendringer. Dette har ført til at vietnamesiske studenter i mindre grad reiser utenlands for å ta en slik utdanning og at studenter fra en rekke asiatiske og også afrikanske land nå kommer til Vietnam for å ta mastergrader. Vietnams arbeid med fiskeriforvaltning har blitt anerkjent i regionen og forskere fra andre land, inkludert Japan, besøker Akvakulturfakultetet ved Nha Trang University (NTU) for å lære metoder utviklet der. NTU opprettet nylig et regionalt 'Center of Excellence' innen bærekraftig fiskeri og kommer til å spille en viktig rolle innen forskning for asiatiske fiskerinasjoner.

Et styresettprosjekt har bidratt til at retten til likestilling og ikke-diskriminering i jusutdanningen i Zambia, Zimbabwe, Malawi og Kenya har blitt styrket. Ved University of Zimbabwe er det innført obligatoriske kurs i kjønn og rett samt likestillings- og diskrimineringsrett, og har med dette kommet lenger enn Universitetet i Oslo. Uteksaminerte studenter har bidratt til revidering av Zimbabwes grunnlov, som nå har inkludert likestilling på alle områder. Prosjektet har også bidratt til endringer i hvordan politiet i Zambia arbeider med voldtektsaker.

EnPe-programmet, EnPe II, som forvaltes av Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet (NTNU) har et budsjett på 100 mill. kroner over en femårsperiode. Programmet består av ti prosjekter innen tema som solenergi, petroleumsteknologi og bioenergi og som knytter seg til land som er relevante for Olje for utvikling og Ren Energi-satsingene. EnPe II har mer fokus på fornybar energi enn sin forgjenger, EnPe I. Prosjektene som startet opp i 2014 og 2015 har nå nådd fullt aktivitetsnivå. Dette omfatter styrking og oppbygging av Master- og PhD-program innen petroleum og ren energi, opptak av studenter, inkludert ansatte, på relevante studieprogram, publisering av forskningsartikler og investering i utvikling av laboratorier og utstyr. I 2017 har 173 masterstudenter og 37 PhD-studenter mottatt stipend. EnPe arbeider målrettet med å øke andelen kvinner i utdanning og forskningsaktiviteter, i et felt som er meget mannsdominert. En midtveisgjennomgang av programmet ble påbegynt i 2017 og ferdigstilles i 2018.

Kvotestipendordningen er under avvikling og *NORPART* fases inn. Studenter som allerede er i gang med en utdanning under kvotestipendordningen fikk i 2017 anledning til å avslutte med dagens støtteordning gjennom Statens lånekasse for utdanning. NORPART-programmet innvilget 21 prosjekter i 2016 som startet opp i 2017. Budsjettet for denne utlysingen var på om lag 97 mill. kroner og er samfinansiert med KD. En ny utlysning innen NORPART-programmet blir gjennomført i 2018 for perioden 2019–2023.

Tilskudd knyttet til støtte innovasjon

Området IKT/innovasjon er fulgt opp spesielt gjennom EduApp4Syria, støtte til det Globale Bokfondet (navn senere endret til Den globale bokalliansen) og Visjon 2030. De to første innsatsene skal bidra til at barn og unge opparbeider seg grunnleggende leseferdigheter. Visjon 2030 er finansieringsmekanismen for innovative løsninger innen utdanning og helse.

EduApp4Syria: To åpent lisensierte applikasjoner for smarttelefon som skal hjelpe syriske barn å lære å lese på arabisk og bedre deres psykososiale velvære ble lansert internasjonalt i mars 2017. Innen utgangen av året hadde spillene blitt installert av brukere om lag 70 000 ganger. Ett av spillene er i ferd med å oversettes til 100 språk. En uavhengig evaluering av spillene, som viser positive funn både for læring og psykososialt velvære, publiseres i begynnelsen av 2018, sammen med oppdaterte versjoner av spillene.

Som del av Den internasjonale globale bokalliansen leder Norad arbeidet med opprettelsen av et *globalt digitalt bibliotek* for leseressurser på morsmål. Etter planen skal åpent lisensierte leseressurser på over 100 språk gjøres tilgjengelig innen utgangen av 2020, både i utskrifts- og digitalvennlige formater. Plattformen vil også tilrettelegge for oversettelse til mer enn 300 språk. I løpet av høsten 2017 har åpent lisensierte læringsressurser blitt samlet inn og en teknisk prototype blitt utviklet. Det globale digitale bibliotek lanseres i april 2018.

Norad har overordnet ansvar for *Visjon 2030-initiativet*, der utlysning av midler til innovasjonsprosjekter innen *utdanning og helse* gjennomføres i regi av Forskningsrådet og Innovasjon Norge.

Tildelinger fra første hovedutlysning på Visjon 2030 gjennom Innovasjon Norge ble gjennomført i første kvartal 2017, med støtte til sju prosjekter. I tillegg til denne støtten utløste prosjektene betydelig egenfinansiering, samt støtte fra andre ordninger i Innovasjon Norge. Ett prosjekt utvikler læringsteknologi for bruk i formell og uformelle utdanningssituasjoner i Somalia, to prosjekter utvikler nye forretningsmodeller for bruk av solenergi, samt programmer for teknologibasert gründeropplæring og yrkesopplæring i Burundi, Somalia og Kenya, og to prosjekter utvikler nye forretningsmodeller for bruk av solenergi på skoler og helsestasjoner i Zambia og Mali. Et prosjekt utvikler ny teknologi for å redusere nyfødt-dødsfall i Tanzania og Nepal, et annet prosjekt utvikler ny mobilteknologi for å identifisere gulstott hos nyfødte raskere, billigere og mer skånsomt i Øst-Afrika.

Det ble i april 2017 holdt oppstartsmøte for alle Visjon 2030-prosjektene støttet gjennom Forskningsrådet og Innovasjon Norge, samt følgeforskningsprosjektet.

En skissekonkurranse til forprosjektmidler for andre hovedutlysning gjennom Innovasjon Norge ble gjennomført i desember 2017. 10 prosjekter i startfasen ble invitert til å delta på workshop for å videreutvikle prosjektidéen, samt få mulighet til å søke om forprosjektmidler. Andre hovedutlysning gjennom Innovasjon Norge gjennomføres i løpet av første kvartal 2018.

Tilskudd knyttet til støtte til yrkesopplæring

Yrkesutdanning er et satsingsområde for regjeringen og målet er at flest mulig får ferdigheter som sikrer en overgang til arbeidslivet og bidrar til jobbskaping og utvikling gjennom partnerskap med næringslivet.

E4D/SOGA-programmet for yrkesopplæring og sysselsetting i Øst-Afrika er et flerårig samarbeid med det tyske departementet for utdanning, samarbeid og utvikling (GIZ), det britiske departementet for Internasjonal utvikling (DFID) og Shell om yrkesopplæring og jobbskaping i leverandørkjedene til en planlagt utvikling innen olje og gass i Kenya, Mosambik, Tanzania og Uganda. Så langt har 25 000 deltatt på kurs i løpet av året og over 5 500 sikret seg faste arbeider etter å gjennomført kurs. Av de som har sikret seg jobb siden starten av programmet, er 37,1 prosent kvinner. De som deltok i yrkesopplæringskurs hadde en gjennomsnittlig inntektsøkning på 33,7 prosent.

Senter for internasjonalisering av utdanning (SIU) mottok støtte for oppfølging av to utlysinger under programmet *Building Skills for Jobs I og II*, til støtte for partnerskapsprosjekter for yrkesopplæring i Norges samarbeidsland. Det ble i løpet av 2017 inngått avtale med og utbetalt støtte til fire prosjekter etter utlysning høsten 2016 (SIU I). I tillegg fikk fem prosjekter av 51 søknader innvilget støtte etter utlysning i 2017 (SIU II) for oppstart i 2018.

Det strategiske partnerskapet mellom *NCBA Clusa International og Yara* i Mosambik mottok støtte til yrkesopplæring innenfor jordbrukssektoren.

Kap. 170 FN-organisasjoner

Post 76 FN og globale utfordringer

Tildeling: 10,0 mill. kroner

I tråd med føringer inngikk Norad en avtale om støtte til teknologibanken med 9 mill. kroner. Støtten er en engangsstøtte og et bidrag til opprettelsen av organisasjonen og dets formål.

Det overordnede målet for teknologibanken er å bidra til at de minst utviklede landene utvikler nødvendig forsknings-, teknologi- og innovasjonskapasitet til å kunne fremme strukturelle økonomiske endringer, utrydde fattigdom og fremme bærekraftig utvikling.

Teknologibanken ble vedtatt opprettet av FNs Generalforsamling i desember 2016, og formelt etablert ved signering av vertsland- og finansieringsavtale mellom FN og Tyrkia i september 2017. Etableringen svarer på behov som ble innlemmet i 2011 'Istanbul programme for action', bekreftet i 2015 'Addis Ababa action agenda' og har fått en spesifikk SDG-indikator.

1 mill. kroner ble benyttet for Fisk for utviklings avtale med FAO.

Post 81 Matsikkerhet og klimatilpasset landbruk

Tildeling: 198,500 mill. kroner

Målet for budsjettposten er

- Redusert sult og fattigdom på landsbygda i utviklingsland, spesielt for kvinner og småbønder
- Styrket matsikkerhet, ernæring og helse i utviklingsland
- Bærekraftig landbruk og naturressursforvaltning, inkludert sikring av genetisk og annet biologisk mangfold
- Bevaring og bærekraftig bruk av verdens strategisk viktige samlinger av planegenetiske ressurser for mat og landbruk, i medhold av Plantetraktatens bestemmelser

Konsortiet for internasjonal landbruksforskning - CGIAR

CGIARs fase II, portefølje av landbruksprogrammer, ble igangsatt i 2017. CGIAR består av 15 landbruksforskningssentre og har et årlig budsjett på ca. USD 900 mill. CGIAR mottok 110 mill. kroner fra Norge i kjernebidrag 2017. Gjennom sitt engasjement med flere tusen forskere og samarbeid med nasjonale og regionale partnere innen forskning fra privat næringsliv og sivilsamfunnsorganisasjoner, har CGIAR økt omfanget av både vitenskapelig og utviklingsmessig kompetanse.

Kampen mot nye plante- og dyresykdommer er en av de viktigste funksjonene for CGIAR. Den konstante innsatsen for å opprettholde og forbedre frøsikkerheten er mulig ved hjelp av systemets genbanker og aktive forskningsprogrammer i de berørte landene. Hvete-programmet har for eksempel identifisert en hvetevariant (Bari Gom 33) i Bolivia og Bangladesh som er motstandsdyktig mot sopp. Denne varianten av hvete inneholder også 30 prosent høyere sinknivå enn vanlige varianter. CIMMYT koordinerer i tillegg en global ekspertgruppe i kampen mot Fall army-ormen som er et nytt framvoksende skadedyr og truer produksjonssystemer i Afrika.

CGIARs genbanker er med på å trygge et genetisk mangfold som er nødvendig for å møte utfordringene som er forbundet med klimaendringer. Svalbards Globale Frøhvelv, som i år feiret tiårs jubileum, mottar fortsatt omfattende tilskudd til sin beholdning fra CGIARs genbanker.

CGIAR arbeider også med tropisk skog. Brann forårsaker mye skader i flere land, men spesielt Indonesia er hardt rammet. 2,6 millioner ha skog brant ned i 2015. Torvrområder ble ødelagt og 1,2 milliard tonn CO₂ slapp ut i luften. Center for International Forestry Research (CIFOR) har bistått landet med å innføre tiltak for å redusere branner. En nylig gjennomført evaluering av CIFORs bidrag til den nye brannforebyggende forskriften i Riau-provinsen i Indonesia, anslår at etterlevelse av de nye reglene sannsynligvis vil gi 50 prosent reduksjon i brannhendelser i provinsen. Det tilsvarer i verdi USD 61 for hver dollar investert i forskning. CIFORs bidrag til unngått utslipp gjennom denne reformprosessen er beregnet å være opptil 1,26 millioner tonn CO₂ per brannhendelse som unngås i framtiden.

CGIARs forskningsprogram for fisk (FISH) er et seksårig program med fokus på å øke bidraget til akvakultur og fiskeri til fattigdomsreduksjon, forbedret mat og næringsikkerhet og forbedrete naturressurssystemer. FISH-programmet, som startet i januar 2017, utfyller Fisk for utvikling, som søker å oppnå en mer strategisk tilnærming til utviklingssamarbeid innen fiske og akvakultur.

Innen fiskgenetikk og avl har CGIAR, ved World Fish, bygd opp et forskningspartnerskap for å utvikle et avansert forskningsprogram for avl og genetikk for tilapia og karpe i Malaysia, Egypt og Bangladesh. Samtidig fortsatte arbeidet med å støtte partnere i å spre bedre stammer til fiskebønder i Bangladesh, Egypt, India, Myanmar og Timor Leste, og over 500 000 bønder fikk levert mer produktive tilapia- og karperaser i 2017.

The Crop Trust

The Crop Trust, i samarbeid med Millennium Seed Bank (MSB) i Royal Botanic Gardens, Kew, Storbritannia, har påbegynt en langsiktig innsats for å samle og bevare de ville slektningene til avlinger, og fremme deres bruk i avlsprogrammer rettet mot å tilpasse avlinger til klimaendringer. Det 10-årige prosjektet er finansiert av regjeringen og fokuserer på 29 avlinger av betydning for global matvaresikkerhet, som alle er inkludert i vedlegg 1 til plantetraktaten.

Innsamling og bevaring av ville slektninger (CWR) støttes i 24 land⁷. Inngåtte partnerskap med land omfatter teknisk rådgivning, utvikling og distribuering av landsspesifikke feltguider for å støtte

⁷ Armenia, Aserbajdsjan, Brasil, Chile, Costa Rica, Kypros, Ecuador, Etiopia, Georgia, Ghana, Guatemala, Italia, Kenya, Libanon, Malaysia, Nepal, Nigeria, Pakistan, Peru, Portugal, Spania, Sudan, Uganda, Vietnam

nasjonale partnere i sine samlingsaktiviteter, og kurs for kapasitetsbygging. Fram til desember 2017 er ca. 3 200 frøprøver samlet inn og konserveres av partnere.

International Institute for Tropical Agriculture (IITA)

CocoaSoils er et femårig program som retter seg mot produktivitet blant småprodusenter i vest-afrikanske kakaoplantasjer. Norge bidrar med 100 mill. kroner i perioden. Programmet tar sikte på å forbedre kakaoproduksjonens effektivitet og bærekraft ved å fokusere på Integrated Soil Fertility Management (ISFM) for forbedret produksjon/inntekt, samtidig som risikoen for kakao-drevet avskoging reduseres. ISFM-tilnærmingen foreslår en trinnvis intensivering av kakaoproduksjonen ved bruk av forbedrete varianter, bedre håndtering og pest/sykdomskontroll, målrettete gjødselsapplikasjoner, og bruk av skyggetrær.

For å lage gode ISFM-anbefalinger for bønder er det viktig å ha en god forståelse av kakaosens fysiologiske responser til forskjellige næringsstoffer, og kakaotrærnes næringsbehov. Denne kunnskapen er foreløpig ikke tilgjengelig. Derfor vil partnerne i CocoaSoils-programmet sette opp langsiktige forsøk på minst to ha, der gjødsel vil bli brukt i forskjellige mengder og kombinasjoner, og responsene i utbyttet vil bli målt nøye. I tillegg til kjerneforsøkene vil mindre forsøk (satellittforsøk) bli satt opp i småbruksprodusentens felt for å teste et mindre antall gjødselkombinasjoner og se effektene på utbytte under feltforhold. Basert på resultatene fra disse to prøvene vil ISFM-anbefalinger bli utviklet og levert til bøndene for å oppnå bedre avkastning og bedre bærekraftig produksjon av kakao.